

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi

The Journal of International Social Research

Cilt: 9 Sayı: 43 Volume: 9 Issue: 43

Nisan 2016 April 2016

www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

YÜKSEK ORTAÇAĞ POLİTİK VE ESTETİK EVRENİNDE MİTİK BİR İLAHE PORTRESİ: AKİTANYALI ELEANOR

A MYTHIC GODDESS PORTRAIT OF POLITICS AND AESTHETICS UNIVERSE IN THE HIGH MIDDLE AGES: ELEANOR OF AQUITAINE

Sayime DURMAZ*

Öz

Akitanyalı Eleanor, Yüksek Ortaçağda Avrupa'nın en zengin ve en güçlü kadınlarından biriydi. Onun gibi başka bir kraliçe var olmamıştır. Ortaçağın diğer pek çok kadının aksine, o çok iyi eğitimliydi. Haçlı Seferine katılan ilk kraliçedir. Hareketli bir yaşamı oldu. İki evlilik, on çocuk, haçlı seferi, savaşlar, isyanlar ve nihayetinde bir manastırda tefekkür ile son bulan bir hayat. O Yüksek Ortaçağ kültüründe önemli bir figür oldu ve bu şekilde şövalyelik ve aşk gibi değerlerin değişmesinde ve tanımlanmasında etkili oldu. İki kralın eşi ve kral Arslan Yürekli Richard ile John'un annesidir. Sonuç olarak, bu yazının amacı, Yüksek Ortaçağda Avrupa'da siyasi, sosyal ve kültürel figür olarak Akitanyalı Eleanor'un rolünü ve etkisini incelemektir.

Anahtar Kelimeler: Akitanyalı Eleanor, Saray Aşkı, Trubadur, Angevin İmparatorluğu.

Abstract

Eleanor of Aquitaine was one of the wealthiest and most powerful women in European High Middle Ages. There never has been another queen like her. Unlike many other women of the Middle Ages, she was very well educated. She was the first Queen went on Crusade to the Holy Land. She had an eventful life: Two marriage with ten children, Crusades, wars and rebellions, captivity and finally, a life of contemplation in an Abbey. She was an important figure in the culture of the High Middle Ages and she was instrumental in the defining and changing of values such as chivalry and love. She was the wife of two king and mother of Richard the Lionheart and King John. As a result, the purpose of this paper is to examine the role and effects of Eleanor of Aquitaine as a political, social and cultural figure of Europe during the High Middle Ages.

Keywords: Eleanor of Aquitaine, Courtly Love, Troubadour, Amour Courtois, Angevin Empire.

Giriş

Ortaçağ'ın tartışmasız en güçlü kadın figürlerinden biri olan Akitanyalı Eleanor (Fr. *Éléonore* ya da *Aliénor, d'Aquitaine* veya *de Guyenne*), Fransa kraliçesi iken tahtını ve eşi VII. Louis'yi terk edip II. Henry ile evlenerek bir süre sonra İngiltere kraliçesi olmuş, her iki ülkenin tarihinde de önemli yer tutmuştur. Ortaçağda fazlaca görmeye alışkın olmadığımız uzunlukta, 82 yıllık ömrünün her bir anı dolu dolu geçmiş; hüznü, acıyı, neşeyi, aşkı, gücü, ihaneti, ihtiras ve tutsaklığı bir arada yaşamış, etkileyici bir hayat hikâyesidir. Öyle ki, tarihteki önemli yerini ve tüm zamanların en etkileyici kraliçesi olarak ününü halen korumaktadır. Avrupa tarihinin ve medeniyetinin önemli pek çok olay ve olgusunun oluşmasında doğrudan ya da dolaylı bir şekilde rol oynamıştır. İkinci Haçlı Seferine eşi Fransa kralı VII. Louis'in yanında bizzat katılarak seferlerde yer alan ilk kraliçe unvanını almış, oğlu İngiltere kralı I. Richard'ın katıldığı Üçüncü Haçlı Seferi'nin organizasyonunda bulunmuş, *Magna Carta*'nın imzalanmasında, *Robin Hood* efsanesinin çıkışında, Shakespeare'in efsanevi oyunu Kral John'un yazılmasında, "saraylı aşk" (*şövalye aşkı, zarif aşk, l'amour courtois, courtly love*) kavramının oluşmasında ve *şövalyelik* (ing. *chivalry*, fr. *chevalerie*) kavramının içinin doldurulmasında rol oynamıştır. Hayatı pek çok filme, romana¹ ve akademik çalışmaya² konu olan

*Yrd. Doç. Dr. Çankırı Karatekin Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Öğretim Üyesi.

¹ Akitanyalı Eleanor'u konu edinen romanlar arasında Sharon Kay Penman (1994), *When Christ and His Saints Slept*; Sharon Kay Penman (2002), *Time and Chance*; Sharon Kay Penman (2008), *Devil's Brood*; Elizabeth Chadwick (2013), *The Summer Queen*; Jean Plaidy (1976), *The Plantagenet Prelude*; Elizabeth Chadwick (2014), *The Winter Crown*; Jean Plaidy (1987), *The Courts of Love*; James Goldman (1966), *The Lion in Winter*; Sharon Kay Penman (2011), *Lionheart*; E.L. Konigsburg (2001), *A Proud Taste for Scarlet and Miniver*; Norah Lofts (1955), *Eleanor the Queen*; (2011), Christy English (2011), *To Be Queen: A Novel of the Early Life of Eleanor of Aquitaine*; Sharon Kay Penman (2014), *A King's Ransom*; Jean Plaidy (1977), *The Revolt of the Eaglets*; Kristiana Gregory (2002), *Eleanor: Crown Jewel of Aquitaine, France, 1136*; Susan Howatch (1971), *Penmarric*; Susan Coventry (2010), *The Queen's Daughter*; Jean Gill (2011), *Song at Dawn*; Ellen Jones (2013), *Gilded Cages: The Trials of Eleanor of Aquitaine*; Ellen Jones (1994), *Beloved Enemy: The Passions of Eleanor of Aquitaine*; Alison Weir, *Captive Queen: A Novel of Eleanor of Aquitaine*, 2011; Pamela Kaufman, *The Book of Eleanor: A Novel of Eleanor of Aquitaine*, 2003; Christy English (2012), *Kraliçenin Piyonu, (The Queen's Pawn)* yer almaktadır.

² 2004 yılında Kraliçe Eleanor'un ölümünün 800. yıldönümü münasebetiyle Fransa'da Fontevraud Manastırı'nda bir sergi düzenlendi. Sergide Ortaçağların en ünlü kraliçesi hakkında son altı yılda yazılan ya da yeniden yayınlanan uzun bir kitap listesi sergilendi. Hakkında yayınlanmış kurgusal olmayan eserler şunlardır: Weir, A. (1999-2007), *Eleanor of Aquitaine: By the Wrath of God, Queen of England*. London: Vintage Books; Wheeler, B. and J.C. Parsons. (eds.) (2002), *Eleanor of Aquitaine: Lord and Lady*. New York: Palgrave Macmillan; Swabey, F. (2004), *Eleanor of Aquitaine, Courtly Love, and the Troubadours*. Westport: Greenwood Press; Boyd, D. (2004), *April Queen: Eleanor of Aquitaine*. Phoenix Mill: Sutton Publishing Limited; Bull, M. and C. Léglu. (eds.). (2005), *The World of Eleanor of Aquitaine: Literature and Society in Southern France between the Eleventh and Thirteenth Centuries*. Woodbridge: Boydell Press; Turner, R.V. (2009), *Eleanor of Aquitaine: Queen of France, Queen of England*. New Haven: Yale University Press (bkz. Merino, 2012: 19).

Eleanor, aynı zamanda İngiltere kralları Arslan Yürekli Richard ve Yurtsuz John'un da annesidir.

1) Ailesi ve Çocukluğu

Bazı kronikler Eleanor'un doğum tarihini 1120, bazıları 1122 yılı olarak vermektedir. Düşes Eleanor 1120 veya 1122'de, Akitanya'nın güneyinde, muhtemelen Poitiers'deki Dük Sarayı'nda ya da Bordo (Bordeaux)'daki Ombrière Sarayı'nda dünyaya geldi. Yerli geleneksel anlayış onun Bordo yakınlarında Belin Şatosu'nda doğduğunu kabul eder. 1130'dan sonra Poitiers'e taşınmadan önceki ilk çocukluk yıllarını burada geçirmiştir. Kişiliği hakkında çok az bilgi sahibi olduğumuz kraliçenin kabri Fontevrault³ Manastırı'nda uzanmaktadır. 1204'de vefat eden kraliçenin kesin ölüm yeri hakkında da kaynaklarda farklı bilgiler verilmektedir. Bir grup kronikte Poitiers'de öldüğü yazarken, diğer kroniklerde ise Fontevrault'da hayata gözlerini kapadığı yazmaktadır (Lejeune, 1954:50; Merino, 2012:20, Kelly, 1978:6).

Eleanor'un annesi Châtellerault'lu Aenor hakkında çok az bilgi sahibiyiz. Annesinin adından ayırmak için ona Latince *aila-Aenor* (diğer Eleanor manasında) ismi verilmiştir (Weir, 1999, 2007:13). Eleanor'un Agret (Guillaume, 1125)adlı erkek kardeşi ve Patronille (Aelith, 1126-1127) adlı kız kardeşi vardı. Annesi Alia-Anor, Eleanor çok küçükken Talmont'da öldü.Dedesi Dük IX. Guillaume 10 Şubat 1127'de sürgünde öldü. Babası X. Guillaume (1099-1137) dönemi, kısaca felaket idi. Vassalları ve kilise ile sürekli kavgalı idi. Eleanor'un babası,dedesi gibi şair olmasa da sarayı kültür merkezi idi. Büyük babası, babası, annesi ve kardeşlerini genç yaşta kaybetmesine rağmen Eleanor renkli bir çocukluk dönemi geçirmiştir (Weir, 2007: 14-15).

1130'larda kardeşlerinin çocuk yaşta ölümü üzerine Eleanor Akitanya'nın tek yasal varisi haline geldi. 1137 senesinde babasının Santiago de Compostela'ya gerçekleştirdiği hac ziyareti esnasında gıda zehirlenmesinden ani ölümü üzerine Akitanya Düşesi unvanıyla yönetimini devraldı.

Akitanya'nın genç varisi her kral için yeterince çekici idi. Geoffroi de Vigeois'in belirttiği üzere "*büyüleyici*" (ing. charming), "*hayat dolu*" (ing. lively), "*alımlı*" (fr. avenante), "*cesur*" (fr. vailante), "*zarif*" (fr. courtoise) kelimeleri dönem kroniklerinin onu tanımlarken kullandıkları tabirlerdir. Oldukça zeki ve iyi eğitilmiş olan Eleanor, muhtemelen Latince biliyordu (Kelly, 1978: 6; Lejeune, 1954: 22). Eleanor, zamanının iki önemli şiir akımının hamisi idi: trubadur (troubadour) şarkılarında can bulan *l'amour courtois* (saraylı aşk) ve en iyi örneklerini Chrétien de Troyes'in yazdığı *roman courtois*'in oluşturduğu *Matter of Britain*'dir⁵. (Merino, 2012: 20).

Eleanor gençliğinde *perpulchra* (güzelden öte) olarak tanımlanır. 1153'lerde trubadur Bernard de Ventadour onu "*zarif, güzel, çekici*" olarak tanımlar, güzel gözleri ve soylu yüzünden bahseder, hangi kral görse taç takardı diyerek. Newburgh'lu William gençliğinde, hatta yaşlılık döneminde bile, Richard of Devizes onu "*çok güzel*", XIII. yüzyıl yazarlarından Matthew Paris ise "*takdire şayan güzellikte*" olarak tanımlar (Weir, 2007: 18).

Babası Dük X. Guillaume oldukça iyi eğitilmiş, enerjik, dindar ve sevilen biriydi. Karolenj köklerden geliyordu, ailesi Papa ve Karşı-Papaları yetiştiren Cluny Manastırı'nı kurmuştu. XII. yüzyılda Antik Roma kültürü Bordo'da hala varlığını koruyordu. Güneyin kentlerinde ve okullarda alim ve filozoflar, sanatçılar hala mevcuttu. Akitanya Dükleri Roma'da Papaları desteklerken, kendi topraklarında daha ziyade karşı papaları desteklediler. Eleanor'un sahip olduğu miras, Bordo'nun okulları, villaları ve dük sarayları hala Roma medeniyetini yansıtıyordu. Büyükbabası Guillaume, VII. Poitiers Kontu ve IX. Akitanya Dükü (1071-1127) olup, eserleri bize kadar ulaşan ilk trubadurdur. Poitiers ve Limousin yüksek taraflarında *chansons de geste* hikayeler vardı (Kelly, 1978: 5).

Büyükbabası Dük IX. Guillaume, *savoir vivre*'nin (davranış bilgisi, görgü)üstadı idi. Doğu'da ve Endülüs'te Haçlı olarak bulunsa da, sayısız kadın hikayeleri nedeniyle Kilisenin gazabından nasibini aldı. Onun şiiri Ovid ve Moorish İspanyası'nın ekosu idi. Dünyevi merak ve istek ve seküler aşka duyulan arzuyu anlatıyordu. Onun vaiz Arbrissel'li Robert'ı sarayına davet edip, 1105-1115 tarihleri arasında sarayında konuk etmesi önemlidir. Dük Guillaume'in sarayındaki hayatının yazdıklarına etkisi üç konuda görülür. Bunlar erken dönemde Robert'ın vaizlerinde cadı olmakla suçladığı soylu kadınlar, şövalyeler ve rahipler arasında aşk konusunda yaşanan çatışma ve saray hayatının temel figürü olan baş hanımefendi lehine olan tutumudur. İkinci grup şiirlerinde ise kendi etrafındaki hayatın izleri ve tadı görülür. Guillaume'nin aşk şarkılarında mistisizm seküler ve saray aşkı ile tatlandırılır (Heer,1993:124).

³Benedikten Robert d'Abrissel'in, erkeklere tahsis edilmiş evleri olmakla beraber, aslında kadın manastırı, olarak kurduğu tarikattır. Bu tarikatin en yüksek dereceli yöneticisi (erkek manastırlar dadahil) bir kadındı. Guillaume de Poitiers'nin birinci ve üçüncü karısı ve başka akrabaları da bu tarikata mensuptular (Bayrav,1966: 53).

⁴Eleanor'un çok iyi eğitim aldığı ve çok sayıda lisan bildiği hakkında görüşler olmakla birlikte bunu ispatlayacak belgeler yoktur. Öyle anlaşılıyor ki babasının sarayında özel eğitim almıştır. Richard of Devizes'in onu tanımlamasından İngilizce konuşmadığı anlaşılmaktadır (Evans, 2014:15).

⁵Büyük Britanya ile ilişkili Ortaçağ edebiyatı ve efsanevi anlatıların tümüne verilen genel isimdir. XII. yüzyılda Chrétien de Troyes'in yazdığı *Erec and Enide*, *Cligès*; *Lancelot, le Chevalier de la Charrette* (Lancelot, the Knight of the Cart), *Yvain ou le Chevalier au Lion* (Yvain, the Knight of the Lion), *Perceval, le Conte du Graal* (Perceval, the story of the Grail) adlı eserleri, XII. yüzyılda Thomas of Britain'in *Tristan and Iseult* adlı eseri ile XIV. yüzyılda Geoffrey Chaucer'in *The Canterbury Tales* adlı eseri bunun en güzel örnekleridir.

2) Düşeslikten Fransa Kraliçeliğine

Zengin mirası sebebiyle dönemin Fransa kralı VI. Louis tarafından oğlu Louis'e uygun eş olarak görülen Eleanor'un kraliçeliğe ilk adımı geleceğin VII. Louis'i ile yaptığı evlilik ile atar (Turner, 2009: 48). Genç çift, 25 Temmuz 1137 tarihinde Pazar günü Bordo'daki St. André Katedrali'nde evlendiler. Bu evlilik ile Louis artık Poitiers (Poitou, Puvatya) Kontu, Gascony (Gaskonya) ve Akitanya (Aquitaine) Dükü idi. Düğün merasimini günlerce süren kutlama şenlikleri takip etti. Düğünün akabinde 8 Ağustos 1137'de Kont ve Kontes Poitiers Katedraline girdi ve Saint-Denis Kilisesi başpiskoposu Suger'ın yönettiği taht töreninde Fransa kralı olarak VII. Louis taç giydi (Weir, 2007: 25-26).

St.Denis Kilisesi başpiskoposu Suger "*Hoc vas sponsa dedit Aanor Regi Ludovico, Mitadolus ava, mihi Rex, sanctisque Sugerus*" şeklinde yazar. "*Karısı Eleanor'u kral Louis, Mitadolus onun büyükbabasına verdi, kral şimdi bana verdi, ben Suger onu azizlere veriyorum*" sözleriyle sunulan vazodan bahsetmektedir. Muhtemelen evliliklerinin anısına kaya kristalden yapılmış altın telkari ve inciler ile zambak motifleriyle bezeli, üzerinde Fransız kraliyetinin resimleriyle süslü bir vazoydu bu. Eleanor bu vazoyu kral Louis'e, kral da St. Denis başpiskoposu Suger'a sundu. Söz konusuvazo Louvre Müzesinde sergilenmektedir (Weir, 2007: 26).

3) II. Haçlı Seferinde Özel Bir Figür: Kraliçe Eleanor

Genç kral VII. Louis köklü bir direniş, baronların ayaklanması ve Kilise karşıtlığıyla karşılaşarak aforoz edildi. Bu zor durumla,dönemin ünlü din adamı ve kralın başdanışmanı Clairvoux'lu Bernard sayesinde baş edebildi. Öyle ki, Kilise mensuplarından sadece Suger ona bağlı idi. Bu arada Batı'ya Urfa (Edessa)'nın düştüğü haberi ulaştığında 1 Aralık 1145'de Papa III. Eugenius *Quantum praedecessores*⁶ mektubunu yayımlattı. Söz konusu mektup kral VII. Louis ve Fransız asillere hitap ediyordu. Tüm bunlar yaşanırken kral Louis Kutsal Topraklara yönelik bir Fransız seferinin hazırlıklarına çoktan başlamıştı bile (Riley-Smith, 2004:44). Zaten yeni bir haçlı seferi vaazı verildiğinde, ilk teşebbüs daha kısa bir süre önce yaşanan şiddet olaylarının kefareti olarak Kudüs'e hacca gitmek isteyen VII. Louis'den gelmiş; kral1 Mart 1146'da papadan o ana kadar etkisiz kalmış Haçlı Seferi bullasını (*Quantum praedecessores*) yeniden yayınlamasını ister (Morrisson2005:46).*Quantum praedecessores*çok az bir değişiklikle yeniden basılmıştır.31 Mart 1146 tarihinde Fransız asillerinin ve din adamlarının katılımıyla Vezelay'da gerçekleştirilen toplantıda kral VII. Louis ve kraliçe Eleanor bizzat Clairvoux'lu Bernard'ın elinden, Papa III. Eugenius'un gönderdiği haçı kabul ettiler (Altan, 2003:17). 1145 Noelinde Fransa karalı VII. Louis haçlı seferine çıkma isteğini kamuoyuna deklare ettiğinde eşi kraliçe Eleanor da bu seferde kendisine eşlik etme isteğini krala ilettiler. Bir kadının haçlı seferine katılması yenilik olmamakla birlikte, onun konumunda soylu bir kraliçenin katılması bağlamında bir ilkti. Öyle ki, ilk kez bir kral haçlı seferine katılıyor ve kraliçe de ona eşlik ediyordu (Flori, 2004: 45).

Dönemim Haçlı kroniklerinde kraliçenin sefer esansındaki faaliyetleri hakkında pek bilgi verilmeyenken, Eleanor'u ve nedimelerini Vezelay'da amazonlar şeklinde (beyaz atlarla) anlatan hikaye vardır. Çok sayıda kronikte haçlı ordularında savaşan kadınların varlığından bahsedilir. Bizanslı tarihçi Niketas Khoniates⁷ bir kadın savaşçıyı "*altın çizmeli leydi*" "*altınayak*" olarak tanımlayarak, Amazon kraliçe Penthesilea'ya benzetir (Heer,1993: 126, Weir, 2007: 52).Eleanor'a adadığı romanı *Roman de Troie*'deBenoit de Saint-Maure onu *Penthesilia* ve Amazonlarıyla, güzel İspanyol atında savaşta, "*yüzlerce altın çanlarla ve askerler o kardan beyaz zırh yeleşiyile...*" ifadeleriyle savaşçı kraliçe olarak tanımlar (Weir, 2007: 52).

Bu arada Papa III. Eugenius, VII. Louis ve III. Konrad'ın Haçlı Seferine katılacak olmalarından dolayı kendini Roma'da daha güvende hissederek 1147 Paskalyası'nda seferin son hazırlıklarını denetlemek

⁶Papa III. Eugenius, 1 Aralık 1145'de yayımlanan mektubunda, Papa II. Urbanus'un Clermont Konsili'ndeki meşhur vaazında (27 Kasım 1095) nasıl gökyüzünden gelen bir ses gibi dünyanın farklı yerlerinden Kutsal Roma Kilisesi'nin oğullarını Doğu Kilisesi'ni kurtarmak için yaptığı çağrını anlatır. Mektup öyle devam eder: "*Tanrı'nın verdiği nişanla, hepimizden istiyor ve emrediyoruz. Tanrı'nın yanında olanların günahlarının affedilmesini buyuruyoruz, özellikle de daha güçlüler ve asiller hemen silahlarını kuşanıp kâfirlere karşı harekete geçmelidirler*" (Riley-Smith, 2004:45).

⁷Niketas Khoniates, Ioannes ve Manuel Komneneos dönemlerini anlattığı *Historia* adlı eserinde "...Almanların - kendilerine akraba diğer milletlerin de katıldığı- (haçlı) seferini kastediyorum. Bunların saflarına kadınlar bile katılmışlardı; pervasızca, bacıklarını ayırarak erkekler gibi ata biniyorlar, erkek elbisesi giyiyor ve mızrak ve diğer donanımlarıyla erkeklerle benziyorlardı. Bakışları da cengâveraneydi ve Amazon'lardan daha erkeksiydiler. Bunların arasında bir de ikinci Penthesilea vardı: Giydiği elbisenin kenarlarındaki altın işlemeler yüzünden kendisine Khrysopos (Altın Ayak) lakabı takılmış olan kadın" olarak tanımlar(Khoniates CSHB, XXII, 1835:80; terc. Işıltan, 1995: 40).

üzere Paris'e gitti. 11 Haziran 1147'de başdanışmanı Bernard ile birlikte St. Denis Kilisesi'nde bir ayini yönetti. Bu ayin seferin krallık boyutunu ortaya koyarken bir yandan da genç kral VII.Louis'in hızla artan sofuluk yönünü gözler önüne seriyordu. Ayine gelirken Kral Louis, Tanrıya olan bağlılığını kanıtlamak için "aniden" bölgedeki cüzzamlı bir topluluğu ziyaret etmeye karar vererek, kraliçeyi ve Papa III. Eugenius'u kürsüde bir süre bekletir. Öyle ki, bu durum karşısında Eleanor'un "*sinirden ve sıcaktan bayılacak gibi olduğu*" kaydedilir. Kiliseyi dolduran soylu kalabalık onun kendini yere atıp koruyucusu Aziz Denis önünde diz çöküp tapınmasını huşu içinde izler. Papa, krala Haçlı esasını ve heybesini takdim ederken; Louis, bir dizi güçlü mesaj içeren bir davranışla coşkulu bir şekilde Şarلمان (768-814)'ın savaş sancağı ve Fransız krallığının sembolü olduğuna inanılan *Oriflamme*'ı havaya kaldırır (Asbridge, 2014: 230-231).

VII. Louis ile kraliçe Eleanor Konstantinopolis'de İmparator Manuel Komnenos'un kendilerine tahsis ettiği Haliç kıyısında bulunan Blachernae Sarayı'nda kalırlar. Eleanor'un Konstantinopolis (İstanbul)'deki günleri hakkında çok az bilgimiz mevcuttur. Öyle anlaşılıyor ki İmparatoriçe İrene (eski adıyla Slazbach'lı Bertha) ile vakit geçirmiştir (Weir, 2007: 60).

Haçlılar bu seferde iki büyüleyici şehir keşfettiler. İlki başkent Konstantinopolis idi. İmparator Manuel Komnenos ikamet ettiği Blachernae Sarayı'nı kral ve kraliçenin hizmetine vererek kendisi boğazdaki Boukoleon Sarayı'na geçmiştir. Buradaki saray 200 ile 300 odalı idi. Çok sayıda Şapel ve bölümlerden müteşekkildi. Bu görkemli haliyle Paris kalesini hatırlatıyordu. Haçlılar sarayın muhteşem altın ve mozaiklerinden büyülediler. İran ve Çin ürünleri başta olmak üzere doğunun lüksü ile donatılmıştı. Öyle ki, 100 yıl sonra Paris'te aynı ihtişamda Gotik Sainte Chapelle yapılmıştır. Ne var ki bu rahatlık ve konfor, Clairvouxlu Bernard'ın çabasıyla II. Haçlı Seferinin diğer katılımcısı olmaya ikna olan Alman İmparatoru III. Konrad'ın ordusunun yenildiği haberiyle bölündü (Heer, 1993: 127).

Konstantinopolis'ten ayrılan Franklar ikinci büyüleyici şehir Antakya'ya gitmek üzere yola koyuldular. Öyle ki, Antakya şehrinin görkemi kral ve kraliçeyi Konstantinopolis'ten daha çok etkiledi. XII. yüzyılda Antakya'da şehir medeniyeti çok sayıda etkeni bünyesinde barındırmakta olup, Helenistik, Roma, Sasani ve Bizans medeniyetinin renkli birleşimi şeklindeydi. Halk, Müslümanlar, Rum ve Frank Hıristiyanlar şeklinde kozmopolit olup, şehir görkemli kiliseler, camiler ve evlerle donatılmıştı. Antakya Prinkepsi Raymond (Raymond de Poitiers) güneyli bir adam olup, Eleanor'un babası X. Guillaume'nin kardeşiydi. Raymond yeğeni Eleanor'dan sadece on yaş büyüktü, o sırada kraliçe Eleanor 33, amcası Raymond ise 43 yaşındaydı ve pek çok ortak zevkleri vardı (Hilliam, 2005:33).

Kral VII. Louis, Antakya'da görkemli tören eşliğinde, halkın ve din adamlarının sevinç gösterileriyle karşılandı. Raymond, kral ve maiyetini özenle ağırlayıp değerli hediyeler sunmuş ve yolculukları sırasında çektikleri eziyeti unutturmaya çaba göstermiştir (John of Salisbury, 1986: 52; Willermus Tyrensis, RHC., occ., I, : 751 vd; terc. Krey, II, 1943: 179). Bu yıllarda Halep, Urfa'dan Hama'ya kadar uzanan bölgeye sahip olan Nüreddin Mahmud Zengî'nin güç merkeziydi ve Nüreddin, Antakya için büyük tehlike haline gelmişti. Willermus Tyrensis, Antakya Prinkepsi Raymond'un bu denli özen göstermesinin gerekçesini, en tehlikeli düşmanı Sultan Nüreddin Mahmud'a karşı başlatmayı düşündüğü taarruz öncesinde Kral VII. Louis'in desteğini alma çabası ve bu surette Doğu'daki durumunun sağlamlaştırma gayesi olarak izah etmektedir (Altan, 2003: 98-99).

İkinci kuşak Haçlıların çoğu Antakya'da yaşıyordu. Bunlar yarı-Saracen (sarazen) kanı taşıyordu ve yarı-Müslüman yaşam tarzına alışmışlardı. Eleanor, Antakya'dan çok derin bir şekilde etkilendi, çünkü kendi memleketi Bordo'yu andırıyordu. Ayrıca Mağribi, Afrikalı ve Yahudi nüfus da vardı. Şehrin renkli dünyasına hayran kalan Eleanor, Antakya'da kalmak isteyince araları iyice bozulur ve evliliklerinde kriz başlar.

Eleanor'un evliliğini Raymond ile olan gizli ilişkisi için mi bitirdi? Onun adı etrafında dönen bu skandal ölümünden sonra da devam etmiştir. Ayrıca bu durum onun sarayında "saray aşkı" kavramını doğurmuştur. Eleanor, büyük bir skandalın merkezinde kaldı. Clairvouxlu Bernard olan bitende VII. Louis'i utandıracak bir husus görmedi. O, Eleanor'un Fransız kralı için şeytandan daha büyük tehdit olduğunu, şeytani eş olduğunu düşünüyordu. Öyle ki boşandıktan on yıl sonra bile kral hala erkek varis sahibi olamıyordu (Heer, 1993:127).

Kral VII. Louis ile Eleanor arasında yetişme tarzından kaynaklanan ciddi anlayış ve yaşam farklılıkları mevcuttu. Belki de büyük kardeşi erken yaşta ölmese kral olmak yerine keşiş olabilecek kadar dindar karakterde Louis ile, güneyin renkli, canlı ortamında daha dünyevi zevklerle yetişmiş biri olan Eleanor'un pek çok konuda anlaşamadıkları bilinmektedir. Antakya'da yaşananlar bunun su yüzüne çıkmasını sağlamış ve evliliklerini bitirme noktasına getirmiştir. Öyle ki, İngiliz tarihçi Newburgh'lu William (1135-1200) *The History of English Affairs* adlı eserinde Louis ile Eleanor arasında yoğun tartışmalar yaşandığını; Eleanor'un çevresindekilere kralın kendisine davranışından duyduğu rahatsızlığı dile getirerek, "bir kralla değil bir keşiş ile evlendiği" şeklinde söylemde bulunduğunu kaydeder (Hilliam; 2005:36).

Antakya'da iken Eleanor amcası Raymond ile defalarca özel görüşme yaptı. Bu durum Eleanor ile

VII. Louis arasında tartışmaya neden oldu. Eleanor, Raymond'un Urfa (Edessa)'yı geri almak için yardım çağrısına destek verirken, VII. Louis yolculuğuna devam ederek Kudüs'e gitmek istiyordu. Bu arada Eleanor ve Raymond arasında gönül münasebeti olduğuna dair söylentiler kulaktan kulağa çoktan yayılmaya başlamıştı (Goodman, 2013: 7).

Willermus Tyrensis'in kaydına göre (RHC., occ., I, S. 752 vd; terc. Krey, II, 1943: 180vd.), Antakya Prinkepsi Raymond, VII. Louis ile olan görüşmede, içinde buldukları durumun ciddiyetinden bahsederek, kendisinden Kudüs'e gitmeyi erteleyerek öncelikli olarak Halep'e taarruz edilmesini talep etti. Bu konuya dair birkaç kez tekrarlanan özel görüşmede bir netice alınamadı, zira Kral Louis, Haçlı yeminini yerine getirmek için bir an önce Kudüs'e ulaşmayı arzu etmekteydi. İkna çabalarının nafile olduğuna kanaat getiren Prinkeps Raymond, krala duyduğu öfke ile ona zarar vermek için taktik değiştirdi. Yeğeni kraliçe Eleanor'u da bu intikam planına malzeme yaparak, Antakya'da kalması ve hatta eşinden boşanması için teşvik etmeye başladı. Tarihçi Willermus, Eleanor'un amcası Raymond'un planlarına severek rıza gösterdiğini, zira onun dikkatsiz ve "aptal ve kendini beğenmiş" bir kadın olduğunu ve kocasına karşı sadakatsiz tavır sergilediğini yazmaktadır. Öte yandan Raymond'un Eleanor ile sıkça görüşmesi çirkin dedikoduların çıkmasına zemin hazırladı. Kraliçenin Antakya'da kalma ısrarı ve Raymond ile görüşme sıklığı VII.Louis'in de dikkatinden kaçmadı (Altan, 2003:100).Willermus, onun kocasına ihanet ettiğini iddia etmez. İhanete dair VII. Louis'in şüphe ettiği bilgisi sadece Salisburyli John'un (Historia Poontificalis:53) eserinde yer almaktadır (Runciman, 1992: 232).

Bu gelişmeler dolayısıyla İkinci Haçlı Seferi sürerken Antakya'da skandal patlak verir. Eleanor eşinden ayrılarak, akrabası olan Antakya prensinin yanında kalmak istiyordu. *Historia Pontificalis'e* göre kral VII. Louis, Anadolu'da uğradığı felaketlere ek olarak bir de kraliçenin kendisini terk ettiği veya Raymond tarafından Antakya'da alıkonulduğu yolunda haberlerin Fransa'da duyulması halinde kendisi için utanç verici bir durum olacağını düşünür (Altan, 2003:100). Bu durum üzerine danışmanlarının ve Kraliçe Eleanor'a ve hazinesine muhafazlık yapan Thierry Galeran'ın tavsiyesi üzerine kral VII. Louis gece eşini tutuklatıp şövalyelerinin gözetiminde kraliçenin akrabalarıyla görüşmesini engeller (Heer,1993:123). Eleanor, amcası Raymond'a hoşçakal deme fırsatı dahi bulamadan Antakya'dan Kudüs'e götürülür. Willermus'a göre Louis'in ayrılması utanç vericidir (Hilliam, 2005:34). 1149 yılı yaz başına kadar Kudüs'te kalan Fransa Kralı VII.Louis, buradan ayrılarak Güney İtalya'da Sicilya Kralı Roger ile buluştu. İki kral Bizans'a karşı bir Haçlı seferi yapmayı planladılarsa da bunu gerçekleştirmeye imkân bulamadılar (Demirkent, 1996:534; Roux, 2000:222; Hitti, 2011:882-884).

Görüldüğü üzere, VII. Louis gösterişli bir törenle girdiği Antakya'dan kaçarcasına ayrılmış ve karısını da zorla götürmüştü. Kudüs'e Yafa (Jaffa) kapısından girmiş, adet olduğu üzere Tapınak Şövalyeleri(gonfanon bausent) ve Fransa'nın temsilcisi Kudüs Patriği Fulk tarafından düzenlenen büyük bir törenle karşılandı. Karşılama partisi şehirde yarı Fransız yarı doğulu (oriental) Kraliçe Melisende tarafından berberinde oğlu genç Kudüs kralı Baldwin olmak üzere yapıldı. Kronikler Eleanor'un Kudüs'te olmasından bahsetmez (Heer, 1993:127). Eleanor'un II. Haçlı Seferi sırasındaki faaliyetleri konusunda Bizans kaynaklarında pek bahsedilmez. Sadece Niketas Khonitas da kısaca adı geçer (Weir, 2007: 59).

1149'da II. Haçlı Seferi sonrası Fransa'ya dönüş yolunda çift Roma'yı ziyaret ederek Papa ile görüşüler. Papa III. Eugenius soylu çiftin evliliklerindeki sorunlardan haberdar olup, iki tarafı da dinleyerek bu evliliği kurtarmaya çalıştı. Papa'nın da telkiniyle devam eden evlilikte ikinci kızlarıAlix 1151'de doğdu. Capet Hanedanı beklenen erkek variseyine kavuşamamıştır(Heer, 1993:127; Goodman, 2013:7-8).

Eleanor'un Antakya'da dile getirdiği boşanma talebine sıcak bakmayan kral VII. Louis, ikinci çocuklarının da kız olması sebebiyle boşanmaya ikna oldu. Evliliklerinde ortaya çıkan sorunlar yüzünden anlaşmalı olarak nikah akitlerini bozmaya karar aldılar. Clairvoux'lu Bernard öğrencisi olan Papa III. Eugenius'dan VII. Louis ile Eleanor'un boşanmasını temin ederek, bu utanmaz kadından kurtulmasını sağlanmasını ister. VII. Louis, çok sayıda vassal ve kilise mensubunun katıldığı II. Beaugency Konsilinitopladı.Konsil'de bu evliliğin yakın kuzenler arasında yapıldığı için kilise yasasına göre kanunsuz olduğu kabul edilerek, VII. Louis ile Eleanor arasında yasal evlilik bulunmadığı bildirildi.Sens Başpiskoposu, 21 Mart 1152'de evliliğin iptal edildiğini ilan etti. (Dearagon, 2003: 101-102; Kelly, 1978:79-80).

Boşanmadan sekiz hafta sonra Eleanor eski eşi VII. Louis'in yakın arkadaşı ve geleceğin İngiltere kralı Henry ile evlendi. Henry Normandiya Dükü iken Fransa kralı VII. Louis'in vassalı konumundaydı. Bu evlilik, İngiltere ile Fransa arasında yüzyıllarca sürecek çatışmanın temellerini attı. Bu iki rakip devlet gücü birlikte Batı'yı ve Batı kültürünü oluşturdu (Heer 1993: 127).

4) Britanya Kraliçesi Eleanor

Eşi VII. Louis tarafından kötü muameleye tabi tutulan Eleanor, kendisini barbar kuzeyliler tarafından alıkonulmuş hissediyordu. Öyle ki tatlı güneyli dili Languedoc'u dahi konuşamıyordu. II. Henry annesi Matilda'dan geçen İngiliz tahtının varisi idi. Evlendikleri zaman Anjou Kontu ve Normandiya Dükü

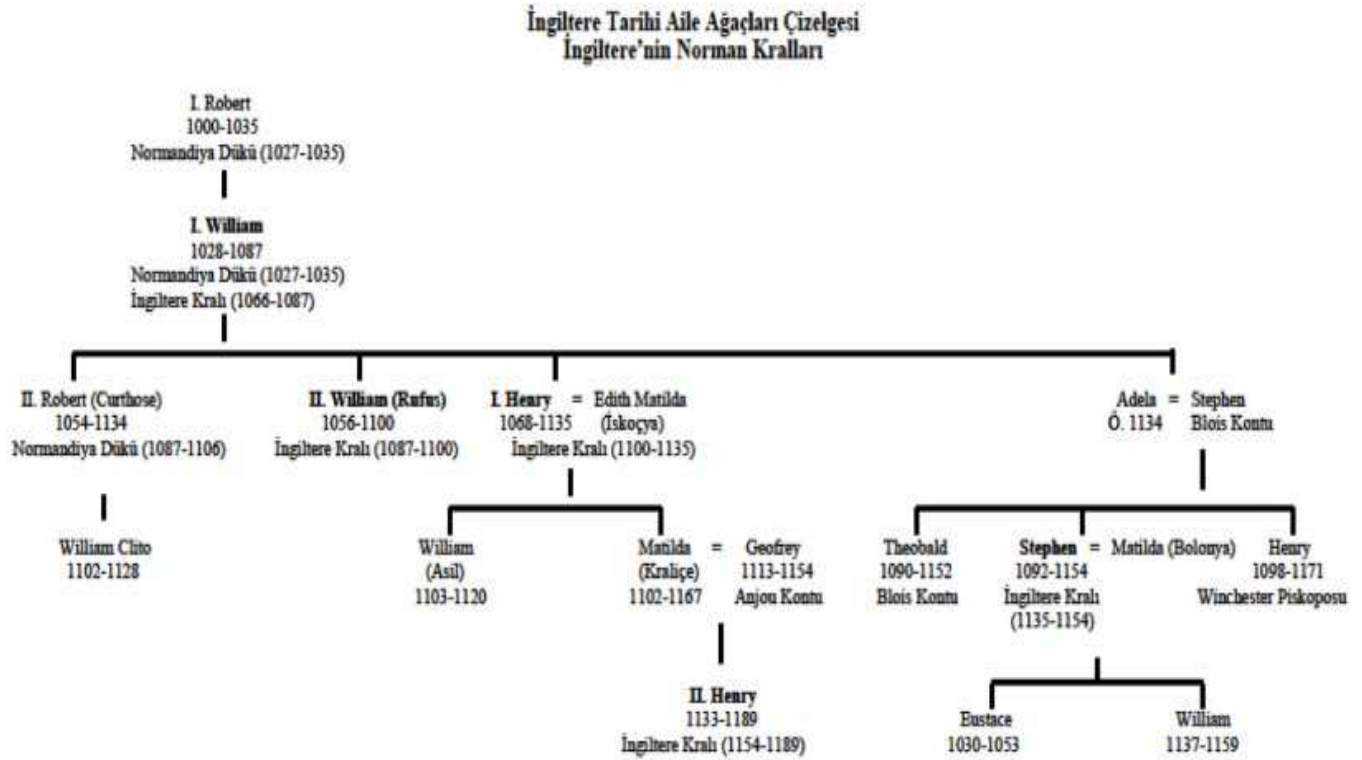
idi. Eleanor'un boşanması ile evlenmesi arasında iki ay süre vardı. Siyasi nedenlerle, kendi şahsi kaygıları ve can güvenliği açısından hızla ikinci evliliğini yapma kararı aldı (Dearagon, 2003: 101-102).

İmparatoriçe Matilda⁸(1102-1167) bu evlilik için teşvik ediciydi, zira oğlu Henry (geleceğin İngiltere kralı II. Henry) Eleanor ile evlenip hem onun zengin aile mirasına hem de Anjou Hanedanı mirasına sahip olabilirdi. O sırada Henry 18 yaşında, Eleanor ise yaklaşık 30 yaşındaydı. Aradaki bu yaş farkı ortaçağın hanedan evlilikleri için bir mani teşkil etmiyordu. Öyle ki, İmparatoriçe Matilda'esi Anjou Kontu Geoffrey'den 15 yaş büyüktü(Heer, 1993:127).

Eleanor, genç şövalyeyi kendi gücüyle krala dönüştürdü. Henry şimdi onun eşiydi. Çok geçmeden Eleanor, ilk oğlu William'ı doğurdu ve onu Poitou Kontu varisi olarak yetiştirdi. Bu arada bir yandan aşk sanatını dizayn ederken, bir yandan da politika sanatını öğreniyordu. Bu konuda onun hocası, eşi II.Henry'nin annesi İmparatoriçe Matilda ve onun Rouen'deki sarayı idi (Heer, 1993: 129).

VII. Louis evliliğini bitirdiğinde artık çok geçti. Bu evlilik ile yüzyılın hanedan darbesi gerçekleşmişti (Davies, 2006:383). Batı diplomasisi ve savaş düzeni gelecek dört asır boyunca bu olayla temeli atılan sorunlara odaklandı. Dört yüzyıl boyunca Fransız kralları kendilerine Angevin İmparatorluğu'nu fethetmek ve bölmeyi iş edindiler. Bir başka deyişle, İngiltere'nin ilk Plantegenet Kralı II. Henry ile Akitanya'lı Eleanor gibi iki karizmatik kişinin evliliği sadece XII. yüzyılın siyaseti ve Hıristiyanlık üzerinde etki yapmakla kalmayarak, gelecek dört yüz yılın Avrupa tarihine de yön vermiştir (Weir, 2007: 2).

İngiltere kralı II. Henry'nin soy ağacını gösteren tablo:

Eleanor, iki evliliğinden toplam on çocuk dünyaya getirdi. VII. Louis ile evliliğinden Marie⁹ (1145-1198) ve Alix¹⁰ (1151-1198) isminde iki kız çocuğu vardı. İkinci eşi II. Henry ile olan evliliğinden beş erkek, üç kız olmak üzere sekiz çocuk dünyaya getirdi.

İkinci evliliğini León ve Kastilya kralı VII. Alfonso'nun kızı Constance ile yapan VII. Louis ise, üçüncü eşi Champagne'li Adele ile olan evliliğine kadar çok istediği erkek evlat sahibi olamamıştı. Adele, 1165'te ona nihayet geleceğin Fransa kralı olacak Philip (Philippe Auguste)¹¹ doğurdu. Skandal sonucunda

⁸ İngiltere kralı I. Henry (1068-1135)'nin kızıdır. Kutsal Roma-Germen İmparatoru V. Heinrich ile olan evliliğinden dolayı "İmparatoriçe Matilda veya Maud" olarak anılır. Bu evlilikten çiftin çocukları yoktur. İmparator V. Heinrich'in ölümünden sonra Alman tahtı rakibi olan II. Lothar'a geçince Matilda ülkesi Normandiya'ya geri dönmüştür. Babası Kral I. Henry'nin, ülkesinin güney sınırlarını korumak için müttefik bulmak amacıyla ayarladığı ikinci evliliğini Anjou Kontu Geoffrey ile yapmıştır. I. Henry'nin ölümünden sonra Matilda'nın yönetimini kabul etmeyen I. Henry'nin yeğeni Stephen (Stephen of Blois, d. 1097-1154, İngiltere'nin Norman Fatihi Guillaume(William)'ın kızı Adela ile I. Haçlı Seferi liderlerinden Blois Kontu Stephen / Étienne de Blois'in oğludur) 1135'de İngiltere kralı olarak taç giymiştir. Matilda ile Stephen arasında başlayan taht mücadelesi nedeniyle İngiltere ile Normandiya arasında yaşanan iç savaş yılları "anarşidönemi" olarak adlandırılır. 1135'te başlayan mücadele, İmparatoriçe Matilda'nın 1148'de yenilgiye uğrayarak İngiltere'yi terk etmesine kadar sürmüştür. Kral Stephen, 1135-1154 yılları arasında İngiltere kralı olarak ülkeyi yönetmiştir.

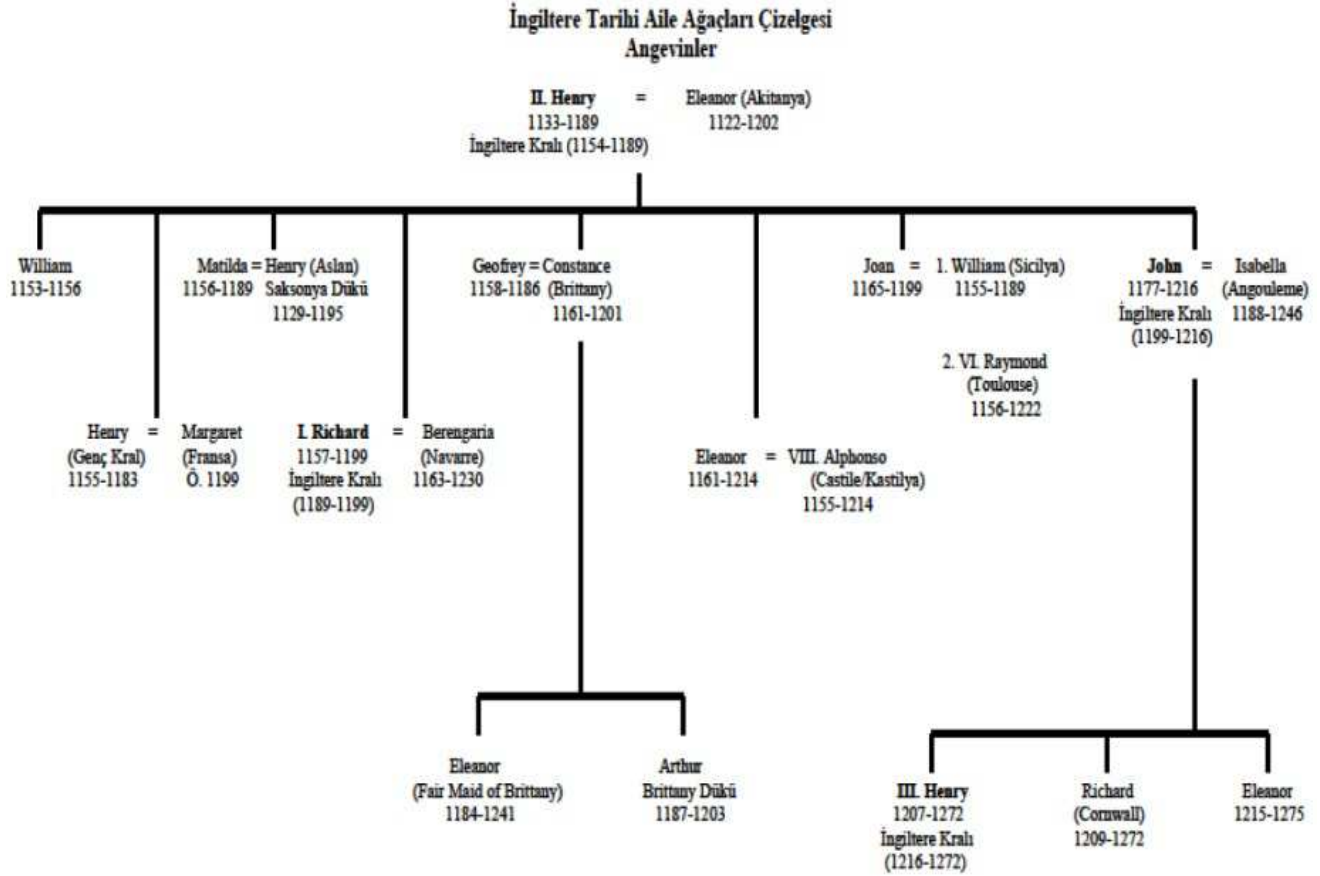
⁹ Champagne Kontu I. Henri (1152-1181) ile evlenmiştir (Middleton, 2005:110).

¹⁰ Champagne Kontu I. Henri'nin kardeşi Blois Kontu V. Thibault (Theobald) ile evlenmiştir (Middleton, 2005:110).

¹¹ II Philip (Philippe Auguste) 1180-1223 arasında Fransa'yı yönetmiştir. VII. Louis'in Adele ile evliliğinden doğan kızı Agnes (1171-1204?)Bizans

biten evliliği ve Fransa krallığına varis olacak bir erkek evlat sahibi olamaması dolayısıyla kişisel olarak başarısızlık hissiyle bir süre sessizliğe gömülen VII. Louis'in kafasında Eleanor ile Henry'nin evliliğinin Tanrı katında makbul olmadığı ve bir süre sonra talihlerinin tersine döneceği inancı vardı. Bir süre sonra o da sessizliğini bozarak yeni bir taktik uygulamaya koyuldu. Yeni taktiksel atağı sabır ve kurnazlık gerektiriyordu. Bu arada vassalı Henry'nin dul eşi Eleanor ile ani evliliğine ilk tepkisi çok pratik idi. Bu evlilik vasıtasıyla Akitanya topraklarını Angevinlerin hakim olması Fransa'nın güneydeki kontrolünü zayıflattığından, Toulouse Kontu V. Raymond ile dul olan kız kardeşi Constance'yı evlendirdi. Henüz kendisini erkek evladı olmadığından, bu evlilikten doğan üç erkek yeğenini ileride Fransız tahtına varis olarak düşünmekteydi. Kısa vadede V. Raymond onun için faydalı müttefik olarak görünüyordu. Daha sonra güneydeki pozisyonunu daha da güçlendirmek için Kastilya kralının kızı ile üçüncü evliliğini 1154'de gerçekleştirdi. Ardından 1156 yılında bölgedeki ileri gelenler nezdinde güç ve popüleritesini artırmak amacıyla birtakım yeni ayrıcalıklar verdiği soylular ve piskoposları kapsayan Languedoc seyahatine çıktı (Dunbabin, 2007: 49-50).

II. Henry ve Eleanor 1154 yılı Noelinden önceki Pazar günü Westminster Abbey'de taç giydi. Birkaç hafta sonra, ayrıca Londra'da Eleanor, Henry adı verilen ve Anjou Kontluğu'na hazırlanan ikinci oğlunu dünyaya getirdi. Eleanor ve II. Henry'nin en büyük oğulları William (1153-1156)'ın ölümünü takiben ikinci çocukları Henry (1155-1183) İngiliz tahtına varis konumuna yükseldi. Kraliçe Eleanor kocası II. Henry'ye altı çocuk daha verdi: Sırasıyla Matilda 1156'da, Richard (Aslan Yürekli Richard olarak bilinir), 1157'de Oxford Sarayında; Geoffrey 1158'de ve kızları Eleanor 1161'de, Joanna ise 1165'de doğdu. Son olarak Yurtsuz John (ing. Lackland) 1166'da dünyaya geldi (Heer, 1993: 129).

Kraliçe Eleanor kırklı yaşlarında iken kocası II. Henry'nin Godstowlu Güzel Rosamund ile olan ilişkisi dolayısıyla İngiltere'den ayrılarak kendi tarzında hükümlük yapmak amacıyla Poitiers'ye döndü (Davies, 2006:383).1174 yılında Kral II. Henry'nin kendisine karşı bir isyanı organize etmekten mesul gördüğü kraliçe Eleanor'u on beş yıl ev hapsinde tuttuğu bilinmektedir. Ömrünün on beş yılını tutsak geçiren Eleanor,oğlu I. Richard (Arslan Yürekli)'ın1189'da kral olmasından sonra özgürlüğüne tekrar kavuştu. Kral Richard,Üçüncü Haçlı seferine çıkıp Selahattin Eyyubi ile savaşırken annesi kraliçe Eleanor ülkenin yönetimini eline aldı. Richard seferden dönerken 1192 yılında bir Alman dükü tarafından esir alınmasından sonra onun kurtulması için istenen fidyeyi toplayarak oğlunu kurtardı¹².

¹² İmparatorları II. Aleksios Komnenos ve I. Andronikos Komnenos ile evlenerek İmparatoriçe olmuştur.

¹² Kral I. Richard beraberinde 200 soylu ile birlikte esir düştü. Haber İngiltere'ye ulaştığında 1 Haziran 1193'de St. Albans'da bir Konsil toplandı.

5) Zarif Aşk ve Trubadurların Esin Perisi Eleanor

Antakya'da kral VII. Louis ile kraliçe Eleanor arasında yaşanan söz konusu olay, Tristan ve Iseut (Isolde)'deki¹³ hilekâr casusların onların aşkını zayıf ve kısıncık Kral Mark'a rapor ettikleri bölümü akıllara getirir. Kraliçe Eleanor, Antakya hikâyesinin ana figürü, Batı Hıristiyanlığının en zengin kadın varisi idi. Evlendiklerinde Eleanor 15, VII. Louis ise 16 yaşındaydı. Bu evlilik St. Denis Manastırı Başpiskoposu Suger tarafından ayarlanmış siyasi bir evlilikti. Suger, damadın babası VI. Louis'in dini şefi ve siyasi danışmanı idi ve bu evliliği ayarlamak suretiyle en büyük vassal olan Akitanya Dükü'nün geniş topraklarını Fransız tahtına bağlıyordu. Akitanya toprakları Eleanor'un Anjou Kontu Henry Plantagenet ile yaptığı ikinci evlilik ile Angevin İmparatorluğu'na bağlanarak, İmparatorluğun sınırları İskoçya'dan XII.yüzyılın Fransızca konuşulan medeniyetin merkezi olan Toulouse'a kadar yayıldı. Eleanor'un kendisi, daha sonra kızları ve torunlarının Fransa ve İspanya saraylarına yaydığı "saray kültürünün" öncülüğünü yapmıştır. Aşağıda örneğini göreceğiniz üzere, Almanca, Provençal dili, Fransızca ve İngilizce olarak onu metheden şiirler söylendi:¹⁴

"Tanrı Lady Eleanor'u korusun Ki o sanatın efendisidir Onurun, zekânın ve güzelliğin Cömertliğin ve sadakatın"	"God save Lady Eleanor Queen who art the arbiter Of honour, wit and beauty Of largesse and loyalty. Philippe de Thuun
"Tüm topraklar benimdi Elbe'den Rhine'a kadar Onlara çok az değer biçerdim Eğer İngiltere'nin kraliçesi Benim kollarım arasında uzansaydı	"Were all lands mine From Elbe to Rhine I'd count them little worth If England's Queen Would lie my arms between." (Anonim, Germen Şiiri) (Heer, 1993: 123)

Saraylı medeniyetin kumaşı, çok sayıda değişik medeniyetin etkisiyle oluşur. Bunlar Kelt, Kuzey Afrika, İspanyol ve Oriental medeniyetlerin birlikte oluşturdukları sihirsiz, arkaik, Hıristiyan öncesi ve Hıristiyan karşıtı olan Gnostik ve Oriental kökenli medeniyetlerdir. Kuzeyde ise, dini oluşumların daha kuvvetli olması nedeniyle, yeni saraylı medeniyet şüphe, korku ve nefretle karşılandı. Saraylılık özgür Güneyin, antik Grek'in Eros ve özgür ruhunun çocuğuydu. Clairvaux'lu Bernard Angevinlerden nefret ediyordu, onların şeytanın neslinden geldiklerine inanıyordu. Ona göre Kuzeyli Azre onların içinde şeytan olduğunu söylemekte haklıydı. Ne var ki, "güneyin iblisi" olarak tanımladığı Eleanor'un torunları Fransız St. Louis'in annesi Kastilyalı Blanche¹⁵ (1188-1252)ve İspanyol St. Ferdinand'ın annesi Berengaria¹⁶ (1180-1246)'nın azizlerin anası ilan edilmesine zemin hazırladı (Heer, 1993: 124).

Bir anlamda saray edebiyatı, baronların sıkıcı yaşamı ve Katolik Kilisesi'nin boğucu etiğine karşı bir tepki olarak ortaya çıktı. Başlangıçta iki ana merkez vardı; Fransa'da Frank ve Arthur dönemi şövalyeliğinin etkinliklerini popülerleştiren *chanson de geste* ile Paris sarayı ve saray aşkını popülerleştiren *chanson d'amor*'la Akitanya'daki Poitiers sarayı. *Chanson de geste*'ler 1120'lerden sonra on yıllarca popüler oldu ve çoğunlukla Şarلمان (Charlemagne) Kültüne, özellikle de "La Chanson de Roland" gibi destanlara ve türevlerine (*Pélerinage de Charlemagne* veya *La Prise d'Orange*) dayanmaktaydı. *Chanson d'amor*1170 senesinden sonra öne çıktı ve Andreus Cpelanus'un *De Arte Honeste Amandi* (Dürüst Aşk Sanatı) adlı eserinde otuz bir şiirinde örneği verilen davranış biçimi üzerinde şekillendirildi¹⁷. Önceliği *dompna*, yani şövalyelerin sevgilisi "hanım"a verilen bu kurallar kabul edilmiş cinsel rolleri tersine çevirdi ve evlilik kurallarını küçümsedi¹⁸. Andreus, "evlilik aşka engel değildir" diyordu. Kökenleri Endülüs'ten kaynaklanmış olabilir, fakat trubadurlarla güneye taşındı ve kuzeyin *trouvères*leri ve Almanya'nın *minnesinger*leriyle yayıldı. Tristan

---

Yaz ve sonbahar boyunca İngiltere tarihinde görülmemiş oranda yüksek vergi alındı. Kraliçe Eleanor, başta bütün zengin soylulardan olmak üzere, laik ya da ruhban, zengin ya da fakir, hiçbir ayırım yapılmaksızın herkesten vergi topladı. Hiçbir kişi "ben bunun dışında kalayım" diyemezdi. Baronlar yıllık gelirlerinin dörtte birini vergi olarak ödediler. Hatta hiçbir mülkleri olmayan Cisterciens'lar bile koyun sürüleri ve yıllık yünlerini bağışladılar. Öyle ki, St. Paul Katedralinde uzayan altın ve gümüş barlar dahi Eleanor'un tetikte bekleyen bakışları altında toplatıldı. Rehlin alınan soyluların ailelerinin feryadı ve yüksek vergiye duyulan tepkiye rağmen Eleanor oğlu Kral Richard için gerekli fidyeyi toplamayı başardı (Kelly, 1978 :234).

¹³Tristan ve Isolde (Iseut) efsanesi hakkında geniş bilgi için bkz. Hélène Adeline Guerber, *Ortaçağ Efsaneleri*, Çev. Suat Başar Çağlan, İlya Yayınevi, İzmir 2009; s. 275-287; Joseph Bedier (1944). *Tristan'la Iseut*, (Çev. Sabiha Omay), İstanbul: Maarif Vekâleti Yayınları; İsmail Güleç-H. Neslihan Demiriz, *Ortaçağ'da Şövalyelik ve Şövalye Eğitimi*, Denizler Kitabevi, İstanbul 2015, s. 242-251.

¹⁴Trubadur şiirlerine dair örnekler ve detaylı bilgi için bkz. (Akehurst, Davis, 1995).

¹⁵Eleanor ile II. Henry'nin kızları Eleanor'un Kastilya kralı VIII. Alfonso ile olan evliliğinden olma kızıdır. Akitanya'lı Eleanor'un torunu Blanche VIII. Louis ile evlenerek Fransa kraliçesi olmuş ve bu evlilikten doğan oğlu IX. Louis (1214-1270) Fransa tahtına çıkmıştır. "Dindar Louis /St.Louis" olarak bilinen Fransa kralı IX. Louis VII. ve VIII. Haçlı Seferine katılmıştır.

¹⁶Eleanor ile II. Henry'nin kızları Eleanor'un Kastilya kralı VIII. Alfonso ile olan evliliğinden olma en büyük kızıdır. Akitanyalı Eleanor'un torunu Berengaria'nın Kastilya Kralı IX. Alfonso ile olan evliliğinden doğma oğlu III.Ferdinand (St. Ferdinand) (1199/1202-1252) Leon ve Kastilya krallıklarını birleştiren Kastilya kralıdır.

¹⁷Ortaçağ'da aşka yaklaşımın en iyi örneklerinden biri, Jean de Meun ve Guillaume de Lorris'in ortaklaşa yazdıkları *Gülüin Romanı*(*Le Roman de la Rose*) adlı şiirdir. Şiirin içeriğinde, Andreas Capellanus'un Saraylı Aşkın Sanatı'nda belirttiği ilkelerin etkili olduğu görülmektedir (Gülcü, 2015:271).

yazarlarından biri "Aşk kanunlarından güçlüdür" diyordu. Fakat saray aşkının tanınmış ustası Chrétien de Troyes'ydü (Davies, 2006:378). Fransa'da XII. yüzyılda, çağdaşlarının *fine amour* olarak adlandırdıkları kadın-erkek ilişki modelinin oluşması geçen yüzyıl boyunca Ortaçağ edebiyatı tarihçileri cinsiyetler arası duygusal ve fiziksel münasebetlerle alakalı bu modele yakın ilgi duymaya başladıkları için, şövalye aşkı olarak bilinmektedir (Duby, 2005:240)

Eleanor'un soylu kanından doğan ve topraklarının güneşinde yetişen güneyli mirası; Loire'den Pirenelere kadar genişleyen ve Auvergne'nin merkezini Atlantik'e kadar uzayan, zenginlik ve Hıristiyanlığın baskın olduğu topraklardı. Kökleri XIII. yüzyıla uzayan ve XVI. yüzyıldan XVIII. yüzyıla Huguenot soykırımında tükenen saraylı medeniyetin izlerini ve söz konusu medeniyetin Avrupa kültürüne olan etkisini, o topraklarda seyahat edildiğinde hala görmek mümkündür. Sadece Yunanistan ve Yunan Sicilya'sı olarak anılan altın sarısı, bal rengi Provence'in taşları ile karşılaştırılabilir. Amfi tiyatrolar, Roma arenaları, Roma su kemerleri ve yolları, XII-XIII. yüzyıl heykelleri aynı dili konuşuyor ve aynı klasik formun etkisini taşıyor. Provence, Yunanistan'dan, İspanya ve Yakınoğ'u'dan ilham aldı. Şurası kesin ki, bölgenin klasik medeniyetin son insanların ilgisini çekmesi tesadüf değildir. İmparator Büyük Konstantin, Arles'i başkent yapmayı planlıyordu. Arles'in kapılarının dışında ölü bir ortaçağ kenti olan Alysamps, Dante ve Aristo'nun şiirlerinin figürleridir. IX. ve XIII. yüzyıllar arasında bu büyük kabristan prenslerin, soyluların ve piskoposların gömülmeyi tercih ettikleri yerdü (Heer, 1993:125).

Yukarıda sözü edilen soylu geçmişı, zengin aile mirası, yaptığı evlilikleri ve kişisel özellikleri dolayısıyla döneminin sosyo-ekonomik, kültürel ve siyasi hayatında oynadığı etkin role rağmen Eleanor, folklorik partizanların yanında profesyonel tarihçiler tarafından ya eşlerinin gölgesinde ya da erkeklerin etrafında tesadüfi olaylarda anılmaktadır. Örneğin İngiliz tarihçi Richard Green *Short History of the English People* adlı eserinde kırk sayfayı II. Henry dönemine ayırırken, Eleanor'dan sadece dört kez bahseder. Fransız tarihçiler de ondan ya "yaramaz eş" olarak ya da "değerli toprakların sahibi" tabiriyle zengin mirasını öne çıkararak bahseder. Oysaki kraliçe Eleanor, politik konumu ve tarihteki etkisiyle kendinden bahsedilmeyi hak etmektedir. Onun Fransa kralından boşanma kararı ve İngiliz Henry Plantagenet¹⁹ ve evliliği Fransa ve İngiltere arasında üç yüz yıl sürecek olan güç savaşını doğurdu. Onun ikinci kocası II. Henry ile olan mücadelesi ve oğullarının babalarına karşı başlattıkları ayaklanmaya destek olması karışıklığın Avrupa'ya yayılmasına neden oldu. Ölümünden sekiz asırdan fazla zaman geçmesine rağmen O, "İngiltere kraliçesi Eleanor" ya da "Fransa kraliçesi Eleanor" yerine sadece "Akitanyalı Eleanor" olarak anılmaktadır (Meade, 1977).

Eleanor'dan önce pagan ve Hıristiyanlık sonrası döneme ait olmak üzere Provence'da Arles'in kutsanmasına katkı sağlayan Julia Lucina, Cornelia Optata, Hydria Tertulla, Optatina Jacoena, Cornelia Sudata gibi soylu hanımlar vardı. Feminen sanatlar ve sarayın parlaması Provence'ya aittir ve burada doğan Eleanor'un sarayı bunu temsil ediyordu. Ne var ki Capetian evliliği onu başka topraklara attı. Öte yandan, büyük erkek kardeşinin ani ölümü Louis'in de hayatını değiştirdi. Öyle inanılır ki, şartlar onu kral olmaya mecbur kılmasaydı, aldığı dini eğitim sonucu Louis keşiş haline gelebilirdi. Paris'e döndüğünde Eleanor ile Bordo (Bordeaux) da evliliğinden sonra Kral VII. Louis kendini yine eğitime verdi. Bu evcilleştirilemez genç gelin 1137'de Paris'e geldiğinde burayı zenginlik ve lüksün şehri Akitanya ile karşılaştırdığında ilkel ve eski moda buluyordu. VII. Louis'in yönetim merkezi *Ile de la Cité*'in batısında yer alan Merovenj sarayı idi. Sarayın doğusunda Paris başpiskoposluğu bulunmaktaydı (Heer, 1993:126).

Akitanya halkı çoğunlukla Romano-Bask kökenli idi ve XII. yüzyılda *The Pilgrim's Book of Compostela*, Poitierslileri "yakışıklı, hayat dolu, cesur, seçkin, misafirperver, esprili, iyi asker ve at binici" olarak tanımlar. Akitanya'da çoğu insan Longued'oc ya da Provençal (Fransızca diyalekt) dil konuşur. Loire nehrinin kuzeyinde ve Poitou'da Languedocil konuşulurken, güneyliler başka dil konuşuyordu. Eleanor muhtemel tüm diyalektleri konuşuyor görünüyorsa da, öyle anlaşılıyor ki Longued'oc ana dilidir (Weir, 1999, 2007:6). Trubadurların çağı XIII. yüzyıl başlarında acımasız Kathar²⁰ sapkınlarının katliamı ile (Albigen Haçlı Seferi, 1209-1242) ile son buldu. Montségur, güney Fransa'da Eleanor'un ve onun soyunun

¹⁹Plantagenet ya da Anjou Hanedanı, İngiltere'nin Norman Kralı Fatih Guillaume'un torunu Matilda ile Fransa'nın Anjou Kontu Geoffrey Plantagenet'in evliliğinden doğmuş Anglonorman bir soydur (Davies, 2006:382). Plantagenetler, sonradan Normandiya Dükülüğü'nü (1144-1204 ve 1415-1450 yılları arasında), İngiltere Krallığı'nı (1154-1485), Kudüs Krallığı'nı (1131-1205) ve Akitanya Dükülüğü'nü (1153-1453) yönetmişlerdir. Planteneget Hanedanı'nın alt kollarından olan hanedanlar, sırasıyla Angevin, Lancaster ve York hanedanları, İngiltere'yi yönetmişlerdir. İngiltere kralı II. Henry'den başlayarak II. Richard'ın da dahil olduğu dönem (1154-1399) "Angevin Hanedanı" dönemidir.

²⁰Katharlar ve Albigen Haçlı Seferi hakkında geniş bilgi için bkz. Steven Runciman (1982), *The Medieval Manichee: A Study of the Christian Dualist Heresy*, Cambridge University Press; Zoé Oldenbourg (1988), *Massacre at Montségur: A History of the Albigensian Crusade*, Marboro Books; Stephen O'Shea (2000), *The Perfect Heresy: The Revolutionary Life and Spectacular Death of the Medieval Cathars*, Walker Books; Yuri Stoyanov (2000), *The Other God: Dualist Religions from Antiquity to the Cathar Heresy* Yale University Press; Marcus Cowper, Peter Dennis (2006), *Cathar Castles: Fortresses of the Albigensian Crusade 1209-1300*, Osprey Publishing; Alan Mattingly (2005), *Walking in the Cathar Region: Cathar Castles of South West France*, Cicerone Press; John H. Arnold (2001), *Inquisition and Power: Catharism and the Confessing Subject in Medieval Languedoc*, University of Pennsylvania Press; Malcolm Barber (2000), *The Cathars: Dualist Heretics in Languedoc in the High Middle Ages*, Routledge; Sean Martin (2009), *Ortaçağ'da Avrupa'da Alevi Hareketi-Katharlar*, Kalkedon Yayınları.

oluşturduğu yerli kültür pek çok açıdan kayboldu (Weir, 2007: 9).

II. Henry ile olan evliliği sonrasında Eleanor, Anjou'nun ana şehri Angers'i kendi evi yaptı. Böylelikle ilk kez kendi sarayını ve kendi yaşam biçimini oluşturmayı başarabildi ki, bu tarz Güneyin ve Yakınoğu'nun şekillendirdiği tarz idi. Angers'de Bernard de Ventadour onun için yüzyılın bazı güzel aşk şarkılarını besteledi. Bernard, Angers'e Ventadour'dan gelerek orada kendini efendisine adanmıştı. Yazdığı şiirin dizelerinde bu durum açıkça görülmektedir:

Domna vostre sui e serai / Hanımım ben benim ve sen benim olacaksın
Del vostre servizi garnitz/Daima benim hizmetinde olacağıma yemin ettim.
Vostr'om sui juratz e plevitz/ Bu sadakat yeminidir
E vostre m'era des abans / Bu uzun zamanın geçmesi için sana yalvardım
E vos etz lo meus jois primers / Benim ilk neşem daima sen olduğun gibi
E si seretz vos lo derrers / Son neşemde hep sen olacaksın
Tan com la vida m'er durans / Bu yaşam bende devam ettikçe

Bernard de Ventadour, (Davies, 2006: 383)

Bernard de Ventadorn'un durumu tipik trubadurların kederidir. Sonraları bu durumu German Minnesinger ile paylaştı. Şiir ve aşk şarkılarında Bernard, doğuştan soylu, hukuken ulaşılması imkânsız olan evli kadınlara hitap ediyordu. Bernard de Ventadour Eleanor için, Tristan'ın Isolde için çektiği acıdan daha çok acı çektiğine yemin etmektedir. Bu durum bize, Anglo-Norman Thomas ve German Gottfried von Strassburg tarafından dönüştürülen ve gerçekliğe uymayan söz konusu antik Kelt (Celtic) romans yasak aşk öyküsünün Bernard tarafından en ilkel şekliyle bilindiğini göstermektedir(Heer, 1993: 127).

XI. yüzyıl sonlarında Fransa'nın güneyinde yeni şiir biçimi ortaya çıktı. Aquitaine, Gascony, Languedoc ve Provence'in bu trubadur şiiri biçimde ve içerikte geç Ortaçağların ve modern zamanların lirik şiirinin büyük bir bölümünün izleyeceği yolu saptadı (Artz, 1996: 271). Ortaçağ, edebiyat türlerinden her birinin, belli bir dilde en güzel ifadesini bulduğuna, destanın en güzel Fransızcada, lirik şiirin ise Provans dilinde söylendiğine inanır. Nitekim Sicilyalı şairler, İtalyanca şiir dizmeği denemeden önce, Provansalca'yı kullanmışlardır. Provansal ya da Ocdilinin şiire en uygun taşıt sayılması, şüphesiz "trubadur", yani güney Fransalı şairlerin üstün başarısını açıklar.²¹XI. yüzyıl sonu XII. yüzyıl başlarında birden ortaya çıkan Oc edebiyatının özelliği, "courtois" aşk anlayışını yani "saraylı aşkı"(zarif aşk) yaratmış olmasıdır. Trubadurların yaydığı aşk anlayışı, Avrupa kültüründe nezaket kuralları, günlük davranışlara kadar, o derece yerleşmiştir ki, ünlü Fransız tarihçi Charles Seignebos (1854-1942): "aşk mı? XII.yüzyılın buluşu" diyebilmiştir (Bayrav, 1966: 47). Saray edebiyatında lirik şiir, Kuzey Avrupa'da fin'amor'u Fransızca olarak yücelten ve lirizm kavramını derinleştiren *truverler*²² sayesinde yenilenir. Almanya'da *minnesangerler* Latin kökenli şiirin biçim temalarından faydalanmak suretiyle "zarif aşk" idealinin doğallık kazandığı çok sayıda şiir ürettiler. 1130 lardan itibaren trubadurların hamisi olan Eleanor sayesinde bu şiirler, Oc dili bölgesinden çıkarak bütün Fransa topraklarına yayılma imkânı buldu. Eleanor'un oğlu Kral I. Richard (1157-1199) saray edebiyatı türünden şiirler yazmış, kızlarından Aelis de Blois (1150-1191) şair Gautier d'Arras'ın hamiliğini üstlenirken; diğer kızı Champagne Düşesi Marie (1145-1198) isebüyük romansların ve Oil dilindeki saray edebiyatının lirik şiirini temsil eden iki önemli şarkının yazarı olan rahip Chretien de Troyes'i sarayında konuk etmiştir. (Schiassi; 2014:850).

Oksitan - Provence dilindeki *trobar*²³fiilinden türetilen *trubadur* (*troubadour*) sözcüğü, şiir yazar ve beste yapan sanatçı anlamında kullanılmıştır. XI. yüzyılın sonunda Güney Fransa'da doğan ve XII. yüzyılda en parlak dönemini yaşayan saray edebiyatı, belli bir tür aşkı konu edindiği için, Oksitan - Provence dilinde *fin'amor*, Fransızcada *amour courtois* (saray aşkı)²⁴ olarak anılmaktadır. Bu edebiyatın yaratıcısı olan trubadurlar, şarkılarını (*canso*) soylu hanımlara adarları. Kadının yüceltildiği bu yapıtlarda, aşk bir tapınma biçimine dönüşürdü. Böylece o güne kadar edebiyatta kendine neredeyse hiç yer bulamayan kadın, bir yandan ozanın efendisi ve koruyucusu, diğer yandan yapıtının baş figürü olarak ortaya çıkmaya başladı. Feodal hükümdar ile buyruğundaki şövalye arasında var olan katı hiyerarşinin yerini, yeni bir alt üst ilişkisi almıştı. Bu yeni ilişkide aşık ozan, efendisi kadının (*domna-dame*)²⁵ buyruğunda konumlandırılmak suretiyle, ozanla hanımı arasında, şövalyeyle derebeyinkine benzer bir alt-üst ilişkisi oluşturulmuştu (Baysan, 2006:

²¹ Trubadur şiiri, Avrupa'ya hem çok kısa zamanda hem de kapsamlı şekilde dağılmıştır. XIII.yüzyıl sonlarından itibaren Oc dili bölgesinden gelişen model kıtanın farklı bölgelerine yayılır. Fransa'nın Oil dili bölgesi nasıl yeni bir şiir tarzı benimseydi ve *truver* ile *trubadur* modelini uyarlayıp uygulamaya başladıysa, 1170-1200 yılları arasında başka bölgelerde Oc tarzı şiiri benimser. Bunlar arasında İber yarımadası, İtalya gibi Latin kökenli dillerin konuşulduğu yerler ve hem de Doğu Avrupa ve *minnesangerler*le lirik şiirin ve *fin'amor*un kendine has bir biçimini oluşturacak olan Kuzey Avrupa ve German bölgesi gibi değişik bölgelerde bulunmaktadır (Brunetti, 2015: 735).

²²Trubadur şiirinin basit bir taklidi olarak görülmemesi gereken bu lirik şiir belirgin özellikler taşır. Fransızca *trouvere* terimi, Provence dilindeki *troubadour*dan türemiştir. Onlarda aynı şekilde hem şair hemde müzisyen olarak seslendirdikleri lirik şiirleri ile zarif aşk (*fin'amor*) idealini derinlik kazandırmışlardır (bkz. Schiassi; 2014:851).

²³ Latince "bulmak, uydurmak" anlamına gelen *trobare* sözcüğünden türemiştir. Bkz. *Dictionnaire international des termes littéraires (DITL)* <www.ditl.info/arttest/art4485.php>

²⁴ Kibar, nazik anlamına gelen *courtois* sıfatı, sarayı ve sarayda yaşayanları ifade eden *cour* adından türemiştir. *Amour courtois*terimi 1883'de ünlü Fransız edebiyatçı ve filolog Gaston Paris (1839-1903) tarafından üretilmiştir.

²⁵ Soylu kadınlar için kullanılan *domna* (*Fr. dame*) sözcüğü, Latince *domina* (hükmetmek) fiilinden gelir.

Ortaçağ felsefesi aşka yeni bir boyut kazandırmıştır. Aşk, Ortaçağ'da Tanrı'nın bir özelliği olarak ele alınmak suretiyle ilahi bir manaya büründürülmüştür. Bu yönüyle salt cinselliğe dayalı bir terim olmaktan ziyade bir erdem olarak kabul görmektedir. Bu anlayışı dönemin koşulları içerisinde en iyi temsil eden kavram, saraylı aşktır. Alexander J. Denomy²⁶, bu terimi: "Saraylı aşk, arzulanana bir nesne için insanın ruhunda oluşan harekete geçme güdüsüdür. [...] bir tür duygusal aşktır ve onu cinsel aşktan, salt tutkudan ya da platonik duygulardan farklı kılan, onun amacıdır; yani, aşkın doğal iyilik ile erdemler konusunda ilerleme ve gelişme kaydetmesidir" şeklinde tanımlamaktadır. Herbert Moller²⁷ de bu kavramın seven kişinin "tüm düşüncelerinde, hislerinde ve eylemlerinde egemen olan, bir kadına duyulan aşk kültürüne [dayandığını ve] ilişkinin ahlaki anlamda önemli bir duyarlılık meydana getirdiğini" belirtmektedir. Denomy'nin tanımıyla Moller'in fikri, insanı arzuladığı nesne ya da kişi için harekete geçmesini önermektedir. Eleştirilen gösterilen çabanın amacının bedenini, cinsel arzularını tatmin etmek değil, aksine, seven kişide ahlaki bir uyanış sağlamak olduğunu vurgulamaktadırlar. Johan Huizinga'nın²⁸ ifadeleriyle, "aşk ile din ödevleri omuz omuza yürümektedirler". Bu bakış açından hareketle, erdem olması sebebiyle aşk aynı zamanda dini bir görevdir (Gülcü, 2015: 273-274).

"Courtois" aşk anlayışı ne Antikitenin kör tutkusuna ne de Kuzeyin büyüğüne bağlılığına benzemektedir. Bu yönüyle Seignebos'un sözünde gerçeklik payı vardır: İlk defa Avrupa edebiyatında aşk, hayatın en önemli olayı, soylu, coşkun, yükseltici bir duygu olarak trubadurların şiirinde karşımıza çıkar (Bayrav, 1966: 50). Saraylı aşk aslında yapay bir sevgi kavramı idi. Bu aşkta bir köle efendisine nasıl bağlı ise, aşık da sevgilisine o denli bağlı olacaktı. Aşk ne kadar acı verirse versin sonsuza dek süren, bütünüyle platonik bir duyguydu. Bırakın cinsel birleşme, bir karşılık beklemek dahi ayıp sayılırdı. Aşık çoğunlukla başka bir erkeğin eşini severdi. Kadın, adeta Hz. Meryem misali kutsanan bir varlık haline dönüştürüldü. Gerçek hayatla hiçbir ilişkisi olmayan bir düş dünyasında gözü pek şövalyeler çok güzel kadınlara hizmet etmek maksadıyla akıllara zarar maceralara sürüklenirdi (Urgan, 2010; Güleç-Demiriz, 2015:95-96). Saray aşkı meşru olmayan, evli bir kadına beslenen duygudur. Kadının evli olmasının neden gerektiğini söyle açıklayabiliriz: Genç bir kız arzu ile aşkı kolayca karıştırır, iki duygu arasında bilinçli ayrımı ancak evli bir kadın yapacak durumdadır (Bayrav 1966: 51).

Clive Staples Lewis Ortaçağ Fransa'sında saraylı aşk fenomenini Rönesans'ın edebiyat yüzeyinde yol açtığı dalgalanma ile kıyasla "devrim" olarak nitelendirir. Öyle ki, neredeyse bin yıl sonra hala hayal gücü ve Batı Avrupa kültürüne nüfuz ettiği görülmektedir (Lewis, 1998: 4). Bu kavram yüzyıllar boyunca çok sayıda sanatçının coşkusuna ilham vererek, sadece romanlara değil aynı zamanda aşk şiirlerine ve geç ortaçağ müziğine de esin kaynağı olmuştur (O'Neill, 2006: 1).

Aşkın istek ya da başka bir zaafın etkisinde kalmasını önlemek isteyen teorisyenler saray aşkına pek çok kural koymuşlardır. Erkeğin toplumda kadından daha düşük statüde olması, çok güzel olmaması tercih edilir; aksi halde, sevgisini bağışlayan kadın para, güç, güzellik gibi faktörlere boyun eğebilir. Hâlbuki güzellik, varlık insanın öz değerleri değildir. Courtois aşk, romantik bir duygu olmayıp, takdir, saygı, beğenme üzerine kurulu bir bağdır. Erkek zor kullanmadan, sızlanmadan, bilakis gönüllü bir şekilde boyun eğereksektiği kadının isteklerini yerine getirmeye çalışırdı. Bunu yaparken, sevgisinde ve hislerinde samimi kaldıkça, ahlak bakımından, yükseleceğine inanırdı. Her ne kadar bu durum Hıristiyan ahlak anlayışına uymasa da; *courtois* aşkın etik bir karakter taşıdığını göstermesi bakımından önemlidir (Bayrav, 1966: 51).

Courtois aşk anlayışı, Avrupa uygarlığına öylesine yerleşmiştir ki, bir sınıf ya da mektebin özelliği olmaktan çıkarak, günlük havâî düzenine, nezaket kurallarına girmiştir. Fakat, unutmamalı ki Provans şiirinin geliştiği çağda, toplumda kuvvet erkeğin elindeydi Evlenmelerde, özellikle de aristokrasiye mensup bireylerin evliliğinde, hislere kıymet verilmez politika ya da menfaat hesapları baş rolü oynardı. Bu yüzden de siyaset şartları değişince evliliklerin kolayca çözüldüğü görülür. Derebeylik, miras yoluyla kadınlara kalırsa da, kadın kendisi değil kocası ya da oğlu idareyi ele alır, toplumda efendi, yine, erkek olurdu. Bir yandan kadının en yüksek basamağa çıkarılması, öte yandan evlilik dışı bir bağa karşı koymak şöyle dursun, bu şiirleri uzun zaman hoş karşılamasını anlamakta fazla güçlük çekmeyiz. "*Courtois*" aşkın şartlarıoldukça ağır, beklenen ödül ise bazen sadece bir öpüktür. Bu yönüyle sadece seçkin ruhlu kişilerin duyabilecekleri bu aşk, beraber yaşamanın verdiği zevklerden istek ateşini üstün görür. Amacına erişmiş bir sevgi, sönmeye, ölmeye yüz tutmuştur. Mutluluk aşkın sonudur. Aşkı üzüntü, kaybetme, sevilme korkusu yaşattığından sevgilileri ayıran engeller ortadan kalkacak olursa, yenilerini yaratmak gerekir: Gerçek aşk, kişilerin manevî varlığını yükselecek aşk, rahat ve huzur içinde yaşayamaz. Saray aşkı, hele ilk trubadurların şiirlerinde, birleşmeyi, şehveti reddetmemekle beraber, sevgilinin ilgisini kazanmayı o kadar uzak bir geleceğe atar, sevişme zevklerinin gerçekleşeceğine o derece şüphe ile bakar ki, genellikle, onu

²⁶ Bkz., Alexander J. Denomy "Courtly Love and Courtliness". *Speculum*. 28.1 (January 1953), s. 44-63.

²⁷ Bkz. Herbert Moller "The Meaning of Courtly Love". *The Journal of American Folklore*. 73. 287 (January-March 1960), s. 39-52.

²⁸ Johan Huizinga (1997). *Ortaçağın Günbatımı*, Çev. Mehmet Ali Kılıçbay. Ankara: İmge Kitabevi.

“platonik” bir duygu, ruhların anlaşması sayabiliriz. Saray aşkı nazariyesinde en büyük kabalık, en bayağı his kıskançlıktır. Bütün bu kurallardan “courtois” aşkın oyun tarafı, akıl yapısı oluşu da ortaya çıkar. Aynı zamanda kilisenin böyle bir aşk ifadesinde neden sakınca görmediği de anlaşılır (Bayrav, 1966: 52).

Saraylı aşkın kökeni konusunda farklı tartışmalar yıllardan beri süregelmektedir. Haçlı Seferleri zamanında eşleri seferlere katılan kadınların idareyi elde tuttıkları ve şairlerin onlara yaranmak istedikleri ileri sürülmüş, böylelikle tarihsel ve sosyal şartların zorlamasıyla söz konusu anlayışa varıldığı savunulmuştur. Kimilerine göre “courtius” aşk nazariyesinde, “Cathare” (Kathar) tarikatının sembolleri saklanır. Fakat bir asra yakın süren tartışmalara rağmen gelinen noktada en inandırıcı çözüm gene de saray aşkının Arap geleneği ile açıklanacağıdır. Öyle ki, Arap etkisini kabul etmeyenler bile, bu varsayımı bugün kesin olarak ret etmemektedirler. Üstelik tarih bu varsayımı destekler görünüyor. XII. yüzyılda, Fransa’nın güneyi, ülkenin kuzey bölgelerinden daha ziyade İspanya ile siyasal bağlar kurmuştu (Bayrav, 1966: 53-54). Güney Fransa’da başlayan ve buradan soylular arası evlilikler ve gezgin ozanlar vasıtasıyla, kuzeyli saray çevrelerini de etkisi altına alan bu değişim hiç şüphesiz rastlantısal değildir. Bu bölgenin Endülüs’e yakın olması nedeniyle, ozanlar Arap şiirinden etkilenmişlerdir (Peillon 2004: 161). İlk trubadurlardan olan Akitanya Dükü IX. Guillaume’un, Arapça bildiği ve lirik Arap şiirinin (*zadjal*) etkisinde bazı dizeler yazdığı bilinmektedir (Payen, 1970: 118; Lévi-Provençal, 2000: 20, 23; Baysan, 2006: 74).

Konuya edebi açıdan yaklaşıldığında görülür ki, saray aşkının kaynaklarından biri Beni Uzralı’ların ayırt edici kültürel çizgilerinde bulunan bakire aşkıdır. 869-910 (hicri 255-297) yılları arasında yaşamış olan Zâhiri mezhebinin ikinci imamı ve şair İbnî Dâvûd ez-Zâhiri²⁹ tarafından, Kitâbü’z-Zehre “Çiçeğin Kitabı”nda derlenmiştir. Abbasi Halifeliğinin kurulmasından ve son Emevilerin Şam’dan Kurtuba’ya ve Sevilla’ya kaçmasından sonra İspanya’ya gelen bu eser, İbn Hazm’ın (994-1064) önemli aşk kitabına, *Tavku’l-Hamame* veya “*Güvercin Gerdanlığı*”na esin kaynağı olmuştur. Fiziksel olduğu kadar platonik de olan aşk kitabı, Henri Corbin’e göre, “Arap dilindeki aşkın platonik teorisinin başyapıtıdır” (Brogniet, 2011: 81).

Saray aşkına özgü olan sevilen varlığa boyun eğme, İbn Hazm tarafından incelikle incelenmiş olan, Arapçadaki *ta’a* kavramına karşılık gelmektedir. Bu *Qui amat obedit* (seven itaat eder) davranışının değeri, Guilhem de Poitiers’in şiirlerinde arttırılmıştır. Şair şiirlerinde aşığı belirtmek için *obédien* (itaat eden) kelimesini kullanmıştır ve aşk nesnesine karşı olan davranışına *obédiensa* (itaat) demiştir. Ayrıca, trubadurların şiirlerinde, *domna*’sına hitap ettiğinde, onu dişil olarak çağırmadığı, ama onun hakkında eril olarak konuştuğu da not edilecektir; onu “monsenyör” veya “efendim” olarak çağırır, hatta, Provence dilinde ona *madonna* değil *midons* der. Bu, zecellerinde ve muvaşşahalarında aşklarının nesnesine hitap etmek için dişil olan *sayyidati* veya *mawlati*’yi değil, gerçekten de *saiyidi* (bayım) veya *mawlaya*’yı (efendim) kullanan İspanya Arapları tarafından da uygulanmıştı. Diğer bir benzerlik noktası ise; aşk hizmeti her zaman ödüllendirilmemişken, aşık, trubadurların *joya* dedikleri ve İspanya’nın popüler Arap şiirinde *tarab* kavramı altında ele alınan, çift yüzlü bir hoşlanma ve üzüntü, mutluluk ve aşk acısı duygusunda kendini tüketmekteydi. Endülüs Araplarının egemenliği altında bulunan Hristiyan ve Endülüslü şairlerdeki gibi, trubadurların şiirlerinin özelliği olan bu aşk acısı hissi, Rönesans’ta, vurgular uzatılarak, bir Louise Labé’de veya bir Pisan’lı Christine (Christine de Pisan)’de bulunacaktır... Ayrılabilir kalp ve aşkın üç öğeden oluşmuş bölmeleri ilkesinden çıkan bu aşk teorisini anlamak için, örneğin, cinsel eylemin tam bir ruhsal birliğin gerekli öncül şartı değil, ama teminatı olması gerektiği düşüncesini ifade eden İbn el Rumi’yi okumamız gerekmektedir. Endülüs-Arap İspanyası’nda, sıkıştırma ile sahip olmaya değil, kalplerin birleşmesine bu aynı büyük özlem, bu ruhsal erdişilik arzusu, X. yüzyılın sonunda en yüce sevinç kaynağı, dalgın bir durum, yüksek bir derece, anlatılamaz bir mutluluk... olarak tanımlanan *birleşme* kavramına ulaşmıştır (Brogniet, 2011: 85).

Bu şiirin gelişimindeki bir başka etken, XI. yüzyılın sonunda Doğu ve Batı dünyalarını alt üst eden Haçlı Seferleri olmuştur. Seferlerin Doğu’dan Batı’ya getirdiği ekonomik ve kültürel zenginlikle birlikte, katı feodal zihniyetin zaman içinde yumuşamasında da rol oynadığı görülmektedir. Bilgilerini ve görgülerini artıran soylu erkekler ince zevkler edinmeye başlamışlardı. Feodal beylerin tümünün savaşta olduğu bazı bölgelerde, yürütme ve yargı erkinin soylu kadınlar tarafından kullanılması nedeniyle kadınlar da bir ölçüde

²⁹ Zâhiri mezhebi imamı Dâvûd ez-Zâhiri’nin oğlu olup ailesi aslen İsfahanlı’dır. İbn Dâvûd birçok eser yazmış olmakla birlikte Kitâbü’z-Zehre hariç hiçbirini günümüze ulaşmamıştır. Kitâbü’z-Zehre’yi ise bir aşk sebebiyle kaleme aldığı rivayet edilir (Hatib, Târîhu Bağdâd, V, 260-262). Barbier de Meynard (Mes’ûdi, VIII, 255), Carl Brockelmann (GAL, I, 520), Louis Massignon (İA, V/2, s. 721) ve Nâci et-Tikritî (el-Felsefetü’l-ahlâkıyyetü’l-Eflâtuniyye, s. 382) gibi araştırmacılar her ne kadar eserin ismini Kitâbü’z-Zühre (Zühre: Venüs gezegeni) olarak okumuşlarsa da Kitâbü’z-Zehre (zehre: çiçek) şeklindeki okuyuşun daha doğru olduğu kabul edilmektedir (İA, V/2, s. 721). Eser, yazarın kendi şiirlerinin yanı sıra eski döneme ve çağdaşı 250’den fazla şairin şiirlerinden örneklerin de yer aldığı bir aşk şiirleri antolojisidir. Müellif, daha hayatta iken câriyelerin söylediği şarkıların güftelerini oluşturan bu eserde aşk ve sevginin cevherini, esasını, kurallarını, çeşitlerini, şartlarını ve safhalarını açıkladığı gibi; Eflâton, Batlamyus ve Câlînus’un (Galen) aşk konusuyula ilgili düşüncelerini de aktarmıştır. İlaveten eserde eski Arap geleneğinde sevgi ve aşkın yerini belirten uzrî (el-hubbü’l-uzrî = platonik aşk) ve afif aşka yer vererek kendi görüşlerini de dile getirmiştir. Eser, üç asırlık bir dönem içinde yetişmiş olan şairlerin büyük bir kısmının aşk anlayışlarını ve aşıkane duygularını, özellikle de hilâfet merkezi Bağdat’ın kültür ve edebiyat çevrelerinin görüş ve telakkilerini yansıtmaları bakımından eşsiz öneme haiz olduğu gibi, günümüze ulaşan aşka dair bu tür eserlerin ilki olması açısından da ayrı bir değer taşımaktadır (Köse, 1999:410-411).

özgürleşmiştir. Kadının bu göreceli özgürlüğü, yaşam biçiminde, aşk ilişkilerinde ve edebiyatta büyük bir değişime yol açmıştır. Her ne kadar sadece seçkinleri ilgilendirse de, kadının edebiyatta anılmaya ve önemsenmeye başlamasının, onun toplumsal konumundaki ilerlemenin belirtisi olduğunu söylemek yanlış olmaz. Bu konuda, Berke Vardar: “Kadını başköşeye oturtan, baştacı eden bu edebiyat aristokrat bir edebiyat olduğu kadar feminist bir edebiyattır da” görüşünü dillendirmektedir (Darkos, 1987: 47-48; Vardar, 1998: 25; Baysan, 2006: 75). Bu yapıtlarda, aşıkolanla aşık olunan arasındaki katı alt üst ilişkisine bakınca, saray edebiyatında kadının üstünlüğünün temel ilke olduğu görülmektedir. Bu durumun oluşmasında Endülüs şiirinin önemli etkisi olduğu savunulmaktadır. Arap ozanların, sevgililerine seslenirken, eril *saiyidi*, *mawlaya* sözcüklerini, dişil *sayyidati*, *mawlati* sözcüklerine yeğlemeleri gibi, trubadurların da hanımın (*madonna*) yerine efendim (*midon*) sözcüğünü kullandıkları ifade edilmektedir (Lévi-Provençal, 2000: 21).

Endülüs halifeleri arasından Akitanya, Narbon, Toulouse ve Languedoc bölgelerine aktarılması sorunu ve kendilerinden sadece orijinal bir şiirin değil, aynı zamanda sevmenin yeni bir sevme sanatının, *finamor* veya saray aşkının da oluştuğu, hem teknik hem de tematik belirli bir sayıdaki çizgideki, *cansolar* (XII. yüzyıldakikıtalar halindeki Oksitan müzikal lirik şiirleri), *muvaşşah*, *harceler* ve *zecal* gibi bunun özelliğini belirten şiir biçimlerinin de üzerinde yeterince desteklenmiş bir uzlaşma mevcuttur. Bu şiir ve sevme sanatı Akitanyalı Eleanor sayesinde Languedoc’tan kuzeye doğru çıkacaktır. Eleanor, sayısız saz şairinin şiir sanatının gelişmesine gerçekten de cesaret vermiştir. Meydana gelmesine neden olan şiirsel ürünler arasından okunabilir olan bu kültürel çizgi, kalıcı bir biçimde yeni bir duyarlılığı biçimlendirecek, Avrupa’da, kadınlar ve erkekler arasında, yeni insani ilişkiler kuracak ve günümüzde halen sonuçları fark edilen bir erotizm uygulaması oluşturacaktır (Brogniet, 2011:78).

Endülüs’ün tarihi boyunca, değişik krallıkların kendi aralarında mücadele ettikleri üç anarşi dönemi olmuştur: 1031’de Kurtuba Halifeliğinin çöküşünden Reconquista’ya kadar, Almerialılar’dan ve Muvahhidler’den geçerek, Pireneler’in her iki tarafındaki saraylar ve derebeyleri arasında ittifaklar veya çatışmalar kurulurken, bu çatışmaların sonunda tutsak veya köle değiş tokuşları meydana geliyor ve jonglörler, şarkıcılar, şairler bir saraydan diğerine dolaşıyorlardı. Haçlı Seferleri’yle görülen karşılıklı etkileşimler (*intercultural interaction*), Endülüs Araplarının egemenliği altında bulunan Hıristiyan derebeylerinin, İspanya Araplarının, Languedoc derebeylerinin birbirleriyle sıkı irtibat kurduklarını ve bu ilişkilerin kültür dolaşımına izin verdiğini tarih bize göstermektedir. Aşk konusu ve kadın hassasiyetinin ayırt edici bir çizgisinin olduğu Endülüs Araplarının egemenliği altında bulunan Hristiyanların şarkıları, ağıtları veya dokunaklı ezgilerinin Aquitaine ve Languedoc saraylarına ulaştıkları kesindir. René Nelli, Provence’lı *cansolar*ın ve Endülüs *zecelin*in karşılaştırmalı incelemesi konusunda, *-değişmez biçimli şiir- zecelin Endülüs’te ünlü İbni Kuzman (1093-1159) tarafından yayıldığı belirtilmektedir, ama Menendez Pidal’e göre çok daha önce Emir Abdullah bin Mu’afâ Kabri (840-920) tarafından icat edilmiştir. (...) Zecelin ölçülü taslağının (dört dizeli kıtalar; sonuncu dizinin, dördüncü kafiyesinin zecelin sonuna kadar her kıtada tekrar edildiği şekilde, ilk üçünden farklı bir kafiyesi vardır) Guillaume IX’da kendini gösteren aynı türdeki şiire çok benzediği inkâr edilemez. (...)* (Brogniet, 2011: 82-83).

Oc edebiyatının başlangıcı gibi sonu da tarihlendirilebilir. Tam biçiminde olduğu bir sırada, içinden bozulmayarak, dıştan gelen bir olayla ortadan kalkmıştır. O yıllarda güneyde yaygın olan sapkın (heretik) “*Cathare*” (Kathar) tarikatını öne süren kuzeyliler, bir Haçlı seferi tertipler ve bütün bölgeyi vahşice kana boğarak ele geçirdiler. Bu tarihten sonra da güney kaygısız, sevinçli yaşayışını ve özel uygarlığını kaybetti. Engizisyon korkusu ile sağ kalan trubadurlar ya sustu ya da dine sığınıp, şiirlerinde kutsal aşkı, Meryem’i, kiliseyi övmeyi denediler. Bu eğilim büyük İtalyan lirizmini daha yakından hazırlamış oldu. Bu korkulu yıllarda trubadurların birçoğu zaten İtalya’ya kaçmıştı (Bayrav, 1966: 50).

Sonuç

Kuşkusuz XII. yüzyılın en güçlü figürlerinden birisi olan Akitanya Düşesi Eleanor (1122-1204), kayıtlı tarihin en tartışmalı kraliçelerinden biridir. O, sadece göze çarpan bir kadın olarak değil, aynı zamanda önemli siyasal ve kültürel etkiye sahip bir hami olarak da yaşadığı çağa damgasını vurdu. 1137’de henüz 15 yaşında iken babası Akitanya Dükü X. William’ın vefatıyla Düşes unvanıyla zengin aile mirasının tek varisi ve VII. Louis’le gerçekleştirdiği evliliği sonucunda Fransa kraliçesi olmuştur. VII. Louis ile gerek yetişme stillerinden kaynaklanan, gerekse de katıldıkları İkinci Haçlı Seferi sırasında Antakya’da ortaya çıkan ihanet dedikodusu ve yaşanan skandal üzerine iyice açmaza giren ilişkilerini Papa III. Eugenius’un telkinleri dahi rayına oturtamamıştır. Çiftin on beş yıllık evliliği esnasında iki kızları dışında tahta varis olacak erkek evlat sahibi olamamaları anlaşılabilir olarak evlilik akdinin feshine yol açmıştır. Boşanma süreciyle birlikte iki ay gibi kısa bir süre zarfında müstakbel İngiltere Kralı Normandiya Dükü Henry ile yaptığı evlilik, dönemin ortaçağ kıta Avrupa’sında en güçlü jeopolitik genişlemelerden birisi ve politik bir ünite olan Angevin İmparatorluğunun (1154-1242) temellerini atmıştır.

Haçlı Seferlerine katılan ilk kraliçe olma özeli kişisel biyografisinde taşıyan Eleanor, Avrupa kültür coğrafyasında derin izler bırakmış “saraylı aşk” (*zarif aşk, amour courtois, courtly love, fin’amor*) kavramıyla

tanımlanan aşk kurgusunun doğmasında etkin rol oynamıştır.Çoğu düşman Fransız yorumunun ürünü olan ve tarihi gerçekliklerle çok da uyuşmayan, olumsuz anlatı ve ensest hikâyelerle karalama çabasına rağmen; ülkesinin kültür tarihinde önemli rol oynayan biri olarak varlığını hala sürdürmektedir.Yaşamı boyunca Avrupa siyasi ve kültür tarihinde oynadığı rolün yanı sıra, çocukları ve torunlarından bir İmparator, üç İngiltere kralı, Kastilya ve Kudüs kralları, Brötanya Dükü ve bir Fransa kraliçesi çıkmıştır. Ölümünün üzerinden sekiz asırdan fazla zaman geçmesine rağmen O, “İngiltere kraliçesi Eleanor” ya da “Fransa kraliçesi Eleanor” yerine,eril Avrupa tarih yazımının iktidar kuruculuğu altında daraltıcı bir kavram olan “Akitanyalı Eleanor” deyimi üzerinden tanımlanmaktadır. Avrupa ortaçağında çoğul kimlikle bezeli bu alışılmamış faal karakterin dar bir kavrama kapatılması Batı biyografi yazımının da bir tür zafiyeti olduğu düşünülebilir.

KAYNAKÇA

- AKEHURST, F.R.P. ve DAVIS, Judith M. (Ed.) (1995). *A Handbook of the Troubadours*, Berkeley: University of California Press.
- ALTAN, Ebru (2003). *İkinci Haçlı Seferi (1147-1148)*, Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- ASBRIDGE, Thomas (2014). *Haçlı Seferleri*, İstanbul: Say Yayınları
- ARTZ, Frederick B. (1996). *Orta Çağların Tini*, Çev. Aziz Yardımlı, İstanbul: İdea Yayınevi.
- BAYRAV, Süheyla (1966). “Courtois Aşk Anlayışında Arap Etkisi”, *Şarkiyat Mecmuası*, Sayı 6, s. 47-56.
- BAYSAN, Gül Tekay (2006). “Bir Söylence, İki Yapıt: Uzaktaki Prenses ve Uzaktan Aşk” *GÜ, Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt 26, Sayı 3, s. 71-86.
- BEDIER, Joseph (1944). *Tristan’la Iseut*, Çev. Sabiha Omay, İstanbul: Maarif Vekâleti Yayınları.
- BROGNIET, M. Éric (2011). “L’influence des poètes arabes préislamiques sur la naissance de l’amour courtois chez les troubadours de langued’oc”, *Le Bulletin de l’Académie royale de langue et de littérature françaises de Belgique*, Tome LXXXIX – N 1-2-3-4 – Année 2011, s. 77-88.
- BRUNETTI, Guiseppina (2015). “Avrupa’da Lirik Şiir”, *Ortaçağ: Şatolar, Tüccarlar, Şairler*, (Ed. Umberto Eco), Çev. Leyla Tonguç Basmacı, İstanbul: Alfa Yayıncılık, s. 735-749.
- DARKOS, X., Robert, J.P., Tartayre, B. (1987). *Le Moyen Age et le XVIe Siècle en Littérature*. Paris: Hachette.
- DAVIES, Norman (2006). *Aorupa Tarihi*, Çev. Ed. M. Ali Kılıçbay, Ankara: İmge Kitabevi,
- DEARAGON, Regena C. (2003). “Wife, Widow and Mother”, in *Eleanor of Aquitaine: Lord and Lady*, ed. Bonnie Wheeler and John Carmi Parsons. 97-113, New York: Palgrave Macmillan.
- DEMİRKENT, Işın (1996). “Fransa-Tarih”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, Cilt XIII, İstanbul, s.173-176.
- DEMİRKENT, Işın (1996). “Haçlılar”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, Cilt XIV, s.523-546.
- DUBY, Georges (2005). “Şövalye Aşk Modeli”, *Kadınların Tarihi II: Ortaçağın Sessizliği*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, s. 240-254.
- DUNBAIN, Jean (2007). “Henry II and Louis VII”, in *Henry II: New Interpretations*(Ed. Christopher Harper-Bill, Nicholas Vincent), Woodbridge: The Boydell Press, pp. 47-61.
- EVANS, Michael R. (2014). *Inventing Eleanor: The Medieval and Post-Medieval Image of Eleanor of Aquitaine*, London, New York: Bloomsbury Publishing.
- FLORE, Jean (2004). *Eleanor of Aquitaine: Queen of Rebel*, Edinburgh: Edinburgh University Press.
- GOODMAN, Laura (2013). “Eleanor of Aquitaine: Not Your Average Medieval Woman”, *Saber and Scroll*, Vol. 2, Issue 2, s. 5-13.
- GUERBER, Hélène Adeline (2009). *Ortaçağ Efsaneleri*, Çev. Suat Başar Çağlan, İzmir: İlya Yayınevi.
- GÜLCÜ, Tarık Ziyad (2015). *Ortaçağda Hristiyan Felsefesi, Aşk Öğretisi ve Edebiyat: Gülün Romanı*, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi 55, 2, s. 271-286
- GÜLEÇ, İsmail; H. Neslihan DEMİRİZ (2015). *Ortaçağ’da Şövalyelik ve Şövalye Eğitimi*, İstanbul: Denizler Kitabevi.
- HEER, Friedrich (1993). *The Medieval World: Europe 1100-1350*, London: Weidenfeld & Nicolson.
- HILLIAM, David (2005). *Eleanor of Aquitaine: The Richest Queen in Medieval Europe*, New York: Rosen Publishing.
- HITTI, Philip K. (2011). *Siyasi ve Kültürel İslam Tarihi*, Çev. Salih Tuğ, İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları.
- JOHN OF SALISBURY (1986). *The Historia Pontificalis of John of Salisbury*, terc. M., Chibnall, Oxford.
- KELLY, Amy (1978). *Eleanor of Aquitaine and the Four Kings*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press.
- KHONIATES, Niketas (1835). *Historia*, nşr. I. Bekker, CSHB, XXII, Bonn; terc. F. İşıltan, Niketas Khoniates (1995). *Historia (Ioannes ve Manuel Komnenos Devirleri)*, Ankara:Türk Tarih Kurumu.
- KÖSE, Saffet (1999). “İbn Dâvûd ez-Zâhiri”, *Diyanet İslâm Ansiklopedisi*, Cilt 19, İstanbul, s. 410-411.
- LACOMBE, Henri. (1962). “Du Troubadour Rigaut de Barbezieux au Troubadour Jaufré Rudel”. *Supplément au Bulletin de la Société Archéologique et Historique de la Charente*, N.7. (01 Mart 2016).
- LEJEUNE, R. (1954) “Rôle littéraire d’Aliénor d’Aquitaine et de sa famille”. *Cultura Neolatina*, 14: 5-57.
- LEVI-PROVENÇAL, E. (2000). “Les troubadours et la poésie arabo-andalouse”. *La Pensée de Midi*. No. 1. Printemps 2000. Marseilles: Actes Sud. 20-25. <www.lapenseedemidi.org/revue/revue1/articles/2_troubadours.pdf>
- LEWIS, C. S. (1998). *The Allegory of Love: A Study in Medieval Tradition*, Oxford.
- MEADE, Marion (1977). *Eleanor of Aquitaine: A Biography*, London: Weidenfeld & Nicolson,
- MERINO, Eugenio M. Olivares. “The Queen of Troubadours Goes to England: Eleanor of Aquitaine and 12th Century Anglo-Norman Literary Milieu”, *Into Another’s Skin. Selected Essays in Honour of Maria Luisa Dañoibeitia*, Granada 2012, s. 19-34.
- MIDDLETON, John (Ed.) (2005). *World Monarchies and Dynasties*, Volume 1-3, London: Routledge, Taylor-Francis Group.
- MORRISON, Cécile (2005). *Haçlılar*, Çev. Nermin Acar, Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.
- O’NEILL, Mary (2006). *Courtly Love Songs of Medieval France: Transmission and Style in the Trouve`re Repertoire*, New York: Oxford University Press.
- ONURAL, Neşe (1989). *Yüksek Ortaçağ Alman Edebiyatında Seher Şarkısı (Alba)*, İstanbul: Marmara Üniversitesi Yayınları.
- PATERSON, Linda. (1993). *Courts and Courtiers in Occitania, The World of the Troubadours, Medieval Occitan Society, c.1100-c.1300*. Cambridge: Cambridge University Press.
- PAYEN, Jean-Charles (1970). *Littérature Française, Le Moyen Age, des Origines à 1300*, Paris: Arthaud.
- RILEY-SMITH, Jonathan (2004). *Haçlılar Kimlerdi?*, Çev. Berna Kılınçer, İstanbul: Bileşim Yayınevi.
- ROUX, Jean-Paul (2000). *Histoire des Turcs Deux milles ans du Pacifique à la Méditerranée*, Librairie Arthème Fayard.
- RUNCIMAN, Steven (1992). *Haçlı Seferleri Tarihi*, Cilt 2, Çev. Fikret İşıltan, Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- SCHIASSI, Germana (2014). “Truverler ve Minnesangerler”, *Ortaçağ: Katedraller, Şövalyeler, Şehirler*, (Ed. Umberto Eco), Çev. Leyla Tonguç Basmacı, İstanbul :AlfaTarih, s. 850-862.
- SOYDAŞ, Hakan, Ortaçağ Romanı “Tristan’la Iseut’de” Mimetik Arzu, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt 7, Sayı 32, s. 173-184.
- TURNER, Ralph V. (2009). *Eleanor of Aquitaine: Queen of France, Queen of England*, New Haven: Yale University Press.
- TYRENSIS, Willermus (1943). *Historia rerum in partibus transmarinis gestarum*, RHC, occ. I, s.1 vdd; terc. E.A. Babcock , A.C. Krey, *A History of Deeds Done Beyond the Sea, By William Archbishop of Tyre*, 2 Volume, Record of Civilization Sources and Studies, New York: Columbia University Press.
- URGAN, Mina (2010). *İngiliz Edebiyatı Tarihi*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- VARDAR, Berke (1998). *Fransız Edebiyatı*. İstanbul: Multilingual.
- WEIR, Alison (2007). *Eleanor of Aquitaine: By the Wrath of God, Queen of England*, London: Wintage Books.